

Vasile BAHNARU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

INSTITUTUL DE FILOLOGIE
ȘI ANIVERSAREA A LXX-a
A ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI

The Institute of Philology and the 70th anniversary of the Academy of Sciences of Moldova

Abstract. In this article, the author raises for discussion the legitimacy and rationality of the registering of the 70th anniversary of the Academy Sciences' founding. In this context, it is proved that the first academic institutions were those studying history, language and literature. From the ideological point of view, they were controlled and directed by the Soviet Party body, on a mission to prove the existence of a history, of a language, of a literature and of a Moldovan people distinctive in comparison with the history, the language, the literature and the Romanian nation. All studies elaborated at the Institute of History, Language and Literature, in disagreement with the official policy and ideology, were realized by courageous scholars, with a strong national dignity, who assumed the risk despite the official policy and ideology.

Keywords: academia, scientific truth, scientific diversion, national interest, linguistic policy, Romanian.

0. Când vine vorba despre întemeierea Academiei de Științe a Moldovei, inclusiv despre fondarea Institutului de Filologie, sunt tentat să declar cu persuasiune directă, sinceră că data nașterii ei „se pierde în negura vremurilor”, după afirmația emfatică a fondatorilor *Junimii* încifrată în această formulă masonică. Are el neamul românesc ce are cu această „negură a vremii sau eternă”, fiind într-un fel definită ca „începutul tuturor începuturilor”, așa cum o interpretează Mihai Eminescu în *Scrisoarea I: De-atunci negura eternă se desface în fășii./ De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii./ De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute/ Vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute/ Și, în roiuri luminoase izvorând din infinit./ Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.*

Așadar, dacă examinăm problema studierii limbii și literaturii române moderne, aceasta debutează în „negura vremii”, metaforic vorbind, dar, cu siguranță, ea începe sub auspiciile geniului lui Mihai Eminescu, iar forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă realizare până în prezent, va fi, incontestabil, punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării și filologiei românești. Și chiar dacă se postează unii pe rol de mentori în istorie sau în lingvistică pentru a ne

spune baliverne despre limba și istoria noastră, nu-i sfătuim decât să-l citească pe Mihai Eminescu. Mai mult, dacă unii oameni politici și negustori de lingvistică atribuie toate succesele filologiei moderne puterii sovietice și partidului comunist, „negura vremii lor” aflându-se undeva la Balta sau la Tiraspolul din 1926, când a fost organizat, la indicația partidului unic, Comitetul Științific Moldovenesc, noi ar fi cazul să readucem în actualitate primele încercări de filologie din cronicile secolului al XVII-lea și al XVIII-lea, inclusiv din scrierile lui Dimitrie Cantemir.

0.1. Așa cum, în luna iunie curent, Academia de Științe a Moldovei a marcat 70 de ani de la constituirea ei, confirmat documentar prin faptul că la 12 iunie 1946 Consiliul de Miniștri al RSSM și Biroul CC al PC (b) din Moldova (NB! Hotărârile de stat în perioada sovietică erau adoptate numai cu aprobarea sau participarea partidului unic!) a adoptat Hotărârea nr. 583 „Cu privire la crearea Bazei Moldovenești de cercetări științifice a Academiei de Științe a URSS în or. Chișinău”, hotărâre luată în baza deciziei din 11 martie 1946 a Guvernului URSS de a organiza la Chișinău Baza de cercetări științifice a AȘ a URSS, bază care în anul 1949 a fost transformată în Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, iar la 2 august 1961 a fost creată Academia de Științe a RSS Moldovenești, fiind, evident, precedată de Hotărârea Guvernului URSS „Cu privire la crearea Academiei de Științe a RSS Moldovenești” din 26 iulie 1960 și a hotărârii similare a CC al PC din Moldova, Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești și Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești din 29 noiembrie 1960.

Prin urmare, comunitatea științifică din Republica Moldova a celebrat, cu pompă grandioasă și triumfătoare, 70 de ani de la înființarea Academiei de Științe a Moldovei. Dată fiind atitudinea mea ambiguă (ca să nu zic ostilă) în raport cu acest eveniment, îmi permit să formulez câteva întrebări care îmi provoacă incertitudine și chiar scepticism (dacă nu condamnare sau respingere totală) față de această manifestare publică „de mare amploare și rezonanță socială”. Așadar, este oare justificată celebrarea acestui eveniment? Academia de Științe a RSS Moldovenești, din ziua instituirii ei, 12 iunie 1946, și până la 27 august 1991, ziua Declarației de Independență a Republicii Moldova, a fost o Academie națională, a apărat ea interesele poporului nostru, a fost ea în serviciul națiunii noastre? Pe parcursul existenței sale, Academia de Științe și-a realizat obiectivele tradiționale care înglobează o multitudine de aspecte funcționale, servind astfel cu mult devotament cultura, spiritualitatea noastră națională? Cum a contribuit Academia de Științe la identificarea și promovarea adevărului științific despre limba, literatura și istoria națională a românilor basarabeni? Care este contribuția științifică a Academiei de Științe la consolidarea potențialului economic și spiritual al RSS Moldovenești? etc., etc.

Evident, aici nu mă refer la științele exacte și naturale (astronomie, biologie, chimie, ecologie, fizică, geografie, geologie, informatică, matematică etc.), întrucât acestea au fost afectate, în proporții mult mai reduse, de factorul politic și ideologic, deși și ele au cunoscut servitutea ideologică, injoncțiunea politică și opresiunea metodologică marxistă prin elaborarea unor dispozitive, programe și aparate pentru complexul militar sovietic, a unor preparate alimentare pentru cosmonauți etc., toate având, în primul rând, destinație și misiune militare. În același timp, destinul științelor socioumane însă (antropologia,

arheologia, comunicarea, critica literară, culturologia, demografia, economia, educația, etnografia, etnologia, folcloristica, istoria, lingvistica, managementul, politologia, psihologia, sociologia etc.), modalitatea de interpretare, de studiere și de valorificare a limbii, literaturii și istoriei poporului nostru au fost în permanență în vizorul conducerii de partid și de stat, au constituit obiectivul principal în acțiunea lor de dirijare ideologică a societății, a culturii, a științei și poartă, încă și în prezent, în mare măsură, stigmatul blasfemiei, fariseismului, fantasmagoriilor, geopoliticii imperiale țariste și sovietice.

0.2. În definitiv, am ferma convingere că, în condițiile Republicii Moldova, am putea începe să vorbim despre o Academie cu adevărat națională și, respectiv, despre o știință națională, aflate în serviciul națiunii române din Republica Moldova, numai după 27 august 1991, argument concludent și plauzibil în această ordine de idei servind faptul că întreaga comunitate științifică s-a pronunțat de nenumărate ori (în special, în 1994 și 1996) în problema denumirii corecte a limbii noastre, cerând ca articolul 13 din Constituție să fie redactat în conformitate cu adevărul științific, urmând a fi formulat în felul următor: „Limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este limba română”, chiar dacă Constituția Republicii Moldova (Titlul I, art. 13/1) stipulează că „Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine”.

În fine, problema recunoașterii și promovării adevărului științific, adică acceptarea oficială a glotonimului **limbă română** a fost soluționată pozitiv. Astfel, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a examinat, la 5 decembrie 2013, sesizarea privind interpretarea art. 13 din Constituție și a decis că textul din *Declarația de Independență* are prioritate juridică, în raport cu textul din Constituție. În baza acestei constatări, s-a ajuns la concluzia că limba română este limba de stat a Republicii Moldova, deoarece acesta este termenul precizat în *Declarația de Independență* a Republicii Moldova. Comunitatea noastră științifică, savanții AȘM, inclusiv angajații Institutului de Filologie, sunt în drept să se mândrească că la obținerea victoriei în problema denumirii limbii noastre și-au adus și ei o contribuție care a fost, în mare parte, decisivă la formularea acestei decizii a Curții Constituționale, decizie care nu a fost confirmată de Parlament.

0.3. O altă problemă controversată, dar care ține de competența istoricilor, este cea privind modul de interpretare a evenimentelor din 1812, 1918 și 1940¹. Cum interpretăm aceste evenimente? Dacă le interpretăm de pe poziția călăului (Rusia țaristă, URSS), 1812 și 1940 sunt anii eliberării Basarabiei de sub dominația turcă și de sub ocupația româno-burgheză, iar anul 1918 este anul când România Regală a ocupat Basarabia, în situația în care Rusia Sovietică era incapabilă să o mențină sub dominația sa; iar de pe poziția victimei (a românilor basarabeni) anii 1812 și 1940 sunt anii când Basarabia a fost ocupată, „ruptă din trupul țării” prin violență de către Rusia țaristă, iar anul 1918 a fost anul Marii Uniri, de revenire a Basarabiei la „trupul țării”².

După 1991, istoricii AȘM și majoritatea profesorilor din instituțiile gimnaziale, liceale și universitare au interpretat evenimentele respective din perspectiva interesului național românesc și din cea a adevărului științific.

Așadar, atât filologii, cât și istoricii onești, aflați în serviciul propriului popor, și-au expus poziția în problema caracterului și denumirii limbii noastre și în modul de interpretare și de caracterizare a evenimentelor de la 1812, 1918 și 1940, iar o eventuală poziție contrară nu aparține decât unor „savanți” aflați în serviciul unor puteri străine, ostile neamului nostru. Tocmai din aceste considerente promovarea unei istorii antiromânești, a unor pseudoteorii lingvistice confecționate în birourile inamicilor noștri este un fariseism politico-ideologic și o minciună conștientă și deliberată, o abatere gravă și condamnabilă de la adevărul științific, chiar o diversiune științifică.

1.0. Pentru a ne explica poziția noastră negativă și reprehensivă față de perspectiva aniversării AȘM și pentru a identifica soluții plauzibile la întrebările formulate anterior, este necesar să realizăm o retrospectivă istorică și filologică asupra destinului implacabil al românilor basarabeni.

În primul rând, se cere să recunoaștem că primele studii instituționale oficiale de filologie și istorie în spațiul basarabean și transnistrean au demarat în perioada sovietică, dar acestea se executau sub supravegherea circumspectă și suspicioasă a stăpânirii sovietice și sub inspecția violentă, inumană și permanentă a ideologiei și geopoliticii comuniste, inclusiv a organelor represive ale acestora – NKVD, KGB.

1.1. Principala problemă controversată și discutată în contradictoriu, în special de unele specimene ale faunei politice din Republica Moldova și din alte state ex-sovietice (îndeosebi Federația Rusă și Ucraina) este problema denumirii corecte a limbii literare din Republica Moldova.

În spațiul basarabean, studierea și denumirea limbii au parcurs un itinerar sinuos și contraproductiv. În vederea argumentării acestei afirmații, să readucem în actualitate unele momente din istoria limbii noastre.

Este un adevăr arhicunoscut că limba română literară reprezintă aspectul cel mai corect al limbii naționale, rezultatul unor continue cizelări, perfecționări, adaptări, standardizări și normalizări a limbii, toate acestea fiind realizate de scriitori, publiciști, oameni de cultură și de știință, clerici etc. și constituind o sinteză a potențialului de exprimare a limbii întregului popor la un moment dat. În acest context este recomandabil să readucem în actualitate faptul că în spațiul daco-român, adică în cele trei provincii istorice românești – Moldova, Muntenia și Transilvania, niciodată nu a luat naștere o limbă literară distinctă în raport cu limba literară din celelalte principate. Totodată, scriitorii și oamenii de cultură și de știință au avut, au și vor continua să aibă conștiința de unitate națională și de limbă a tuturor țărilor românești și în situația în care se cere redactarea unui text, se renunță la specificul dialectal de ordin fonetic, lexical și gramatical pentru ca textele respective să fie înțelese de toți vorbitorii de română, indiferent de zona de origine a acestora, fiind astfel puse bazele unei limbi literare unice. În prezent, oamenii de cultură și de știință, fiind continuatori fideli ai tradițiilor naționale în domeniul istoriei, limbii și culturii române, perpetuează, perfecționează și modelează limba literară moștenită de la strămoși în consonanță cu necesitățile de exprimare din perioada contemporană.

1.2. De altfel, tendința de unificare, normalizare și standardizare a limbii literare se manifestă încă din epoca veche a limbii române ca limbă de cultură (sec. al XVI-

lea și sec. al XVIII-lea), care începe în 1521 cu *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* și se încheie cu apariția primei gramatici românești tipărite: *Elementa linguae dacoromanae sive valachicae* (Viena, 1780, 94 p.) de Samuil Micu și Gheorghe Șincai (apariție simbolică a Școlii Ardelene care marchează trecerea spre epoca modernă a culturii naționale) și continuă a se manifesta pe tot parcursul secolelor XIX-XXI, probă supremă servind operele marilor clasici ai literaturii române (Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ion L. Caragiale, Ion Slavici etc.) și uriașa moștenire literară din perioada interbelică, postbelică și cea din prezent, întrucât toți scriitorii de valoare au perpetuat tradiția limbii literare consacrate, iar unele scrieri zămislite în graiul primitiv din Transnistria nu au avut priză la public și au rămas în istoria literaturii noastre în calitate de experimente ratate.

Așadar, limba română literară din trecut și din prezent se individualizează prin tendința indiscutabilă de renunțare totală la specificul local de natură fonetică, lexicală și gramaticală în favoarea unor forme fonetice, lexicale și gramaticale unice, general românești, transformând limba literară scrisă în habitudine cotidiană de mijloc de comunicare al întregului popor.

1.3. Nici problema denumirii limbii nu este atât de complicată, dacă facem abstracție de faptul că de această dată intervine nu atât factorul obiectiv, cât cel subiectiv, de natură politică și ideologică – interesul politic al unor anumiți indivizi, al unor forțe antiromânești din interior și din exterior, ignoranța nativă și aberațiile primitive ale unor persoane agramate sau abrutizate de politica și ideologia sovietică din trecut și antiromânească din prezent.

Adepii existenței unei limbi moldovenești, cu condiția că aceasta este identică cu limba română, au dreptate, într-o anumită măsură, întrucât, după formarea Moldovei medievale, s-a încercat ca limba vorbită aici să fie numită *limbă moldovenească*, fără ca această sintagmă să fie utilizată în sens terminologic sau cu scopul de a denumi o altă realitate decât cea denumită de sintagma *limbă română* sau *valahă*, ci pentru a denumi limba română vorbită în Moldova. Mai mult decât atât, toți cărturarii medievali erau conștienți de existența unei limbi literare unice, românești și căutau să scrie astfel încât lucrările lor să fie înțelese de către toți vorbitorii de limbă română, indiferent de originea lor provincială, adică ei aveau conștiința că scrierile lor sunt destinate tuturor românilor. Prin urmare, alături de sintagma *limbă română* era utilizată sintagma *limbă moldovenească* cu sensul „limbă română vorbită în Moldova”. Astfel, Dimitrie Cantemir, în lucrarea sa *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor...*, vorbește despre limba română ca limbă a tuturor locuitorilor din țările românești. În fine, să reținem că sintagmele *limbă română* și *limbă moldovenească* se aflau în raport de complementaritate, până la mijlocul secolului al XIX-lea, adică erau folosite alternativ în calitate de sinonime, realitate specifică pentru Moldova, dar nu și pentru Muntenia sau Transilvania. Odată cu Unirea Principatelor din 1859, îmbinarea *limbă română* s-a generalizat, obținând, totodată, statut terminologic. De acum înainte, îmbinarea *limbă moldovenească* se întâlnește sporadic, iar adjectivul *moldovenesc* nu se mai folosește cu referire la limbă, ci numai ca atribut al unor substantive de tipul *oraș, târg, grai, localitate, pronunție, sat, specific, vorbire* etc.

Finele secolului al XVIII-lea și secolul al XIX-lea constituie epoca modernă a limbii române literare, perioadă când, prin normarea și standardizarea limbii, s-a încheiat procesul de elaborare a unei singure limbi – limba română literară sau dacoromână (pentru a o distinge de dialectele ei sud-dunărene: aromân, megleno-român și istro-român), pentru denumirea căreia nu a existat și nici nu există altă îmbinare terminologică decât limbă română, iar în rest toate eventualele denumiri ale acestei limbi literare nu au caracter terminologic, referindu-se fie la grai (moldovenesc, ardelenesc, muntenesc, bănațean, crișean, oltean etc.), fie la un anumit registru al limbii (popular, colocvial, familial etc.). Tot acum, se produce identificarea, instituirea și definitivarea stilurilor funcționale ale limbii române (administrativ-juridic, științific, beletristic, publicistic, religios, epistolar etc.).

Cercetarea oficială, academică sau instituțională a limbii, literaturii și a istoriei românilor începe sub auspiciile Academiei Române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când se inițiază elaborarea dicționarului academic și gramatica academică a limbii române, se elaborează primele volume de amploare de istoria literaturii și de istoria românilor.

1.4. Perioada cuprinsă între finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XXI-lea se referă la etapa contemporană de evoluție a limbii române literare, modificările insignifiante în structura ei internă reducându-se la unele regrupări în categoria genului numelor, în modul de formare a numărului plural, de declinare a numelor și de conjugare a verbelor, fără a afecta structura standardizată a categoriilor gramaticale, unicul nivel de limbă care a suportat modificări serioase fiind sistemul lexical, fapt explicabil prin progresul social, politic, economic și spiritual al societății³.

2.0. Întrucât destinul istoric al Basarabiei diferă, de la 1812 încoace (cu mici intermitențe în 1918-1940 și 1941-1944) de cel al României, este absolut necesar să amintim că aici, după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, limba română a fost eliminată mai întâi din administrație, învățământ, ca în fine să fie exclusă studierea ei ca disciplină din instituțiile de învățământ.

În perioada 1812-1918, îmbinarea terminologică *limbă română* era utilizată frecvent în toate instituțiile de stat, inclusiv în învățământ. Astfel, în 1827, Ștefan Margela editează, la St. Petersburg, *Российско-румынская грамматика. Gramatica Rusească și Rumânească*, care nu reprezintă, în realitate, decât un elementar manual de limbă rusă tradus în limba română scrisă cu caractere chirilice, fiind utilizat în învățământul din Basarabia până la apariția cursului lui Iacob Ghinculov, *Начертание правил валахо-молдавской грамматики* (St. Petersburg, 1840) și a *Cursulu primitiv de limbă română compus pentru școlile elementare și IV clasă gimnaziale*⁴ elaborat și publicat la Chișinău în 1865, cu caractere latine, de Ioan Doncev.

1.1. Imediat, după ocuparea Basarabiei în 1812, autoritățile țariste instalate în Basarabia, deși nu au interzis utilizarea sintagmei *limbă română*, preferau să facă uz, în administrația publică, de sintagma *limbă moldovenească*⁵, mai ales după Unirea Principatelor Române din 1859, pentru a neutraliza o eventuală aspirație de Unire a basarabenilor cu România, adică din considerente politice. Odată cu anularea auto-

nomiei Basarabiei (1828), limba rusă treptat a înlocuit definitiv limba română în administrație, școală și biserică. Politica țarismului nu a permis ca intelectualitatea din Basarabia să poată întreține legături cu elita intelectuală din Regatul Român, Bucovina și Transilvania și să participe astfel la vastul program de modelare a națiunii române moderne. În ajunul Primului Război Mondial, populația vorbitoare de limba română (numită așa și de lingviștii, etnografii, inclusiv de politicienii ruși), formată mai ales din țărani neștiutori de carte, avea doar o identitate locală și religioasă – situație determinată de faptul că majoritatea românilor basarabeni nu a cunoscut secolul al XIX-lea al naționalităților și, cu excepția Basarabiei meridionale între 1856-1878, nu a participat la constituirea statului național unitar român, fiind privați de dreptul de a-și manifesta componentele fundamentale ale identității lor, fapt ce are repercusiuni grave asupra conștiinței lor naționale până în prezent.

Printr-un decret imperial din 3 februarie 1871, a fost interzisă predarea limbii române în școlile din Basarabia și, ca urmare, dispare necesitatea elaborării și editării literaturii didactice în limba română. În 1818, prin „Regulamentul organizării administrative a Basarabiei” țarismul declară „limba moldovenească” limbă oficială, alături de limba rusă (de altfel, Rusia țaristă prin „Regulamentul organic” decretase „limba moldovenească” drept limbă oficială și în Principatul Moldovei din timpul ocupației acestuia între anii 1828-1834)⁶. Această situație însă a fost păstrată numai până în 1828, când drept limbă oficială este recunoscută din nou doar limba rusă, limba localnicilor fiind ulterior scoasă cu totul din uz. Să reținem că autoritățile rusești din Basarabia, deși nu au interzis utilizarea sintagmei *limbă română*, preferau să folosească, în administrația publică, sintagma *limbă moldovenească*, mai ales după Unirea Principatelor din 1859, pentru a neutraliza o eventuală aspirație de Unire a basarabenilor cu România, adică din considerente politice.

Așadar, în Basarabia, ocupată de Imperiul Țarist în 1812, a continuat să fie folosită sintagma *limbă moldovenească*, și acest lucru se făcea fie din ignoranță, fie din considerente politice, deși sintagma *limbă română* se utiliza, mai ales, în limbajul intelectualilor autohtoni.

După Unirea Principatelor din 1859, regimul țarist și-a intensificat activitatea de înstrăinare a românilor basarabeni în raport cu cei din România, pentru a exclude intenția acestora de a reveni la trupul Țării, și în această acțiune un rol deosebit îi revenea limbii basarabenilor, care, fiind numită moldovenească, determina lumea neștiutoare de carte să creadă că moldovenii vorbesc o limbă diferită decât cea română și fac parte dintr-o altă națiune decât cea română. De altfel, limba română a basarabenilor și identitatea lor românească erau recunoscute chiar de „clasicii marxist-leninismului”: Marx, Engels și Lenin.

Politica promovată de țarism în Basarabia în perioada 1812-1918 a fost o politică de deznaționalizare a românilor basarabeni, având drept scop declarat „identificarea provinciilor cucerite cu statul cuceritor”. În această ordine de idei este edificatoare opinia lui F. Vighel, viceguvernator al Basarabiei (1824-1826): „Am ferma convingere că pentru

a cârmui în liniște provinciile cucerite, trebuie să le identificăm cu statul cuceritor, căci altfel ele vor slăbi puterea. Aici nu mai avem nevoie de argumente. Marii cuceritori – Friedrich, Ecaterina, Napoleon – procedau la fel⁷⁷. Tocmai din aceste considerente erau editate manuale și dicționare rus-române urmărindu-se doar studierea aprofundată a limbii ruse și „înrădăcinarea în Basarabia a unui dialect apropiat limbii slave”⁸.

Căile de deznaționalizare a popoarelor alogene alese de țarism au fost: 1) impunerea limbii ruse ca limbă de lucru a administrației și de comunicare între locuitori; 2) impunerea limbii ruse în instituțiile de învățământ: sub stăpânirea Rusiei în Basarabia nu a existat nicio instituție de învățământ cu predarea în limba română; 3) serviciul militar obligatoriu în cadrul armatei ruse; 4) impunerea limbii ruse în biserică; 5) promovarea unei politici de colonizare a Basarabiei cu reprezentanți ai altor popoare⁹.

În fine, perioada de dominație țaristă asupra Basarabiei se caracterizează printr-un proces activ de înstrăinare de românii regăteni și o politică continuă de deznaționalizare, iar cercetarea științifică instituționalizată a limbii, spiritualității și istoriei românilor era completamente absentă.

2.1. Dacă țarismul promova „opera lui de eliberare” prin înăbușirea spiritului național, prin interzicerea limbilor naționale, Puterea Sovietică a elaborat o strategie perfidă de deznaționalizare, adoptând o politică națională remarcabilă prin ambiguitatea ei, care întrunea (simultan sau succesiv) rusificarea, internaționalismul și susținerea naționalismelor locale.

Se știe că, inițial, după Unirea din 1918 a Basarabiei cu patria-mamă, România, Rusia Sovietică a încercat să redobândească Basarabia prin metode politico-diplomatice, considerându-se moștenitor de drept al teritoriului dintre Prut și Nistru, anexat de Imperiul țarist în 1812. Dar, convingându-se că această cale nu avea sorți de izbândă, a creat o formațiune pseudostatală – RASS Moldovenească, în cadrul Ucrainei sovietice, prin care se dorea promovarea expansionismului bolșevic având misiunea să exercite influență asupra românilor basarabeni în vederea recuceririi și sovietizării Basarabiei, urmărind, în perspectivă, bolșevizarea României și a Balcanilor și cucerirea Europei.

Pentru a-i legitima existența acestei noi formațiuni statale, statul sovietic, în pofida adevărului istoric și științific și în pofida afirmațiilor lui Lenin despre dreptul popoarelor la autodeterminare, a inventat, din interese politice și ideologice, poporul moldovenesc și limba moldovenească, a falsificat istoria românilor basarabeni, apartenența lor națională, prin crearea unei națiuni și a unei limbi inexistente: națiunea și limba moldovenească, conducându-se de bimilenarul dicton latin *divide et impera!* Această politică a continuat să fie practică până la prăbușirea imperiului sovietic, iar forțele nostalgice ale regimului sovietic o practică cu succes și în prezent.

Formată în 1924, RASSM a devenit un poligon de experimentare a tezelor bolșevice vizând deznaționalizarea românilor, ștergerea memoriei românești și inventarea unei noi limbi și a unui „nou popor, moldovenesc”, diferit de românii din dreapta Prutului. De altfel, actuala Republica Moldova își datorează existența tocmai constituirii RASSM.

Odată cu inventarea unui nou stat – RASSM, puterea sovietică a demarat procesul de justificare a existenței acestui stat, argument definitiv fiind considerată limba

moldovenească și poporul moldovenesc, care au fost inventate în regim de urgență. Dar pentru a le conferi acestor falsuri filologice, etnologice și istorice statut oficial de „adevăr științific”, a fost organizat la Balta, în 1926, Comitetul științific moldovenesc. Așadar, pentru a le asigura un „fundament științific” aberațiilor și elucubrațiilor lingvistice, etnologice și istorice și pentru a le justifica din punct de vedere practic, în toamna anului 1926 în capitala RASSM, or. Balta, „începe să funcționeze Comitetul Științific Moldovenesc” (un fel de Academie de Științe, pe atunci), „cărui i revine sarcina de a cerceta și realiza problemele principale legate de dezvoltarea culturii poporului moldovenesc”, având „printre chestiunile, care se cereau studiate și rezolvate științificește” moștenirea literară, „deși accentul principal în activitatea acestui for cădea, în primul rând, pe unele aspecte practice ale limbii și învățământului public”¹⁰.

Ca urmare, interesele geopolitice ale URSS au determinat conducerea de partid de la Moscova să recruteze un număr impresionant de savanți sovietici cu renume, inclusiv semianalfabeți, oportuniști și cozi de topor sau unelte docile, pentru a demonstra existența unui popor moldovenesc și a limbii moldovenești, cu caracteristici distincte în raport cu poporul român și limba română. Ulterior, în 1939, *Comitetul științific moldovenesc* a fost reorganizat în *Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în Istorie, Economie, Limbă și Literatură*, care în 1940 a fost transferat la Chișinău, iar în timpul războiului (1941-1944) a fost evacuat în or. Buguruslan (reg. Cikalov), unde au activat I. D. Ceban și Nicolae Corlăteanu. În luna august 1944, acest Institut revine la Chișinău, unde s-a format mai întâi Baza, apoi Filiala Moldovenească a AȘ a URSS. Este interesant să menționăm că în timpul războiului (1941-1944) la Tiraspol a funcționat Filiala Institutului moldovenesc de cercetări științifice, directorul acestuia fiind, în 1942, Alexandru Smochină (fiul lui Nichita Smochină, jurist, filozof al dreptului, publicist, istoric, etnograf, folclorist, antropolog, sociolog, slavist, profesor, membru de onoare al Academiei Române, originar din Transnistria), cărui i s-a incriminat, în perioada postbelică, că în cadrul Institutului de cercetări științifice a falsificat istoria, demonstrând că atât moldovenii, cât și transnistrenii sunt români; că a ținut lecții antisovietice și a publicat mai multe articole și studii prin care dovedea caracterul imperialist al rușilor etc.

În 1946, la Chișinău este înființată Baza de cercetări științifice a Academiei de Științe a URSS, care la 7 septembrie 1949 a fost reformată în Filiala Moldovenească a AȘ a URSS, pentru ca la 2 august 1961 – ziua aniversării a 21 de ani de la formarea RSS Moldovenești – să aibă loc sesiunea de constituire a Academiei de Științe a RSS Moldovenești¹¹.

În 1946, Baza Moldovenească de Cercetări Științifice avea în componența ei un singur institut – *Institutul de Istorie, Limbă și Literatură* (avându-i în calitate de director pe I. D. Ceban în anii 1946-1951 și pe Andrei Borșci în perioada 1951-1958), fondat pe baza *Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice în Istorie, Economie, Limbă și Literatură*, și șapte sectoare: botanică, geologie, viticultură și pomicultură, pedologie, zoologie, energetică, economie și geografie. Așadar, Institutul de Filologie și cel de Istorie stau, în principiu, la baza întemeierii AȘM.

Ulterior, acest institut a cunoscut mai multe restructurări și modificări: în 1958, pe baza acestuia, în cadrul Filialei Moldovenești a AȘ a URSS, se înființează două institute – **Institutul de Istorie** (director I. S. Grosul) și **Institutul de Limbă și Literatură** (directori: Iosif C. Varticean, 1958-1961, Nicolae Corlăteanu, 1961-1969, Simion Cibotaru, 1969-1984, Haralambie Corbu, 1984-1988 și Silviu Berejan, 1988-1991)), acesta din urmă suportând, pe parcurs, câteva reorganizări: în 1991, este instituit **Institutul de Lingvistică** (director Silviu Berejan, 1991-2000, și Ion Bărbuță, 2000-2006) și **Institutul de Istorie și Teorie Literară** (director Anatol Gavrilov), iar cel din urmă, în 1998, a fuzionat cu Secția de Folclor a Institutului de Etnografie și Folclor înființându-se **Institutul de Literatură și Folclor** (director Vasile Ciocanu, 1991-2000 și Svetlana Korolevski, 2000-2006), iar în 2006, **Institutul de Lingvistică, Institutul de Literatură și Folclor și Centrul Național de Terminologie** se unesc formând **Institutul de Filologie** din prezent (director Ion Bărbuță – 2006-2007, Ana Bantoș – 2007-2009 și Vasile Bahnaru – din 2009), în baza hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 1326 din 14.12.2005.

Elementul distinctiv și obiectivul primordial al Comitetului Științific Moldovenesc din 1926 și derivatele lui ulterioare, inclusiv AȘM și institutele din subordinea ei, era românofobia care capătă o amploare nemaipomenită și este subordonată unui scop „internaționist”: „înstrăinarea de România, de cultura, de spiritualitatea românească, de limba română” a devenit „o preocupare constantă a politicii bolșevice”, iar „moldovenismul primitiv, antinațional, reacționar și agresiv” a fost „transformat în ideologie de stat” și „într-o perioadă foarte scurtă” obține „un grad de ferocitate suficient ca „eliberarea” Basarabiei să fie în stare să otrăvească sufletele a milioane de români «salvați» de sub ocupația românească”¹². Prin urmare, în RASSM se impunea un jargon grotesc artificial și rusificat și nu se urmărea altceva decât crearea unei pseudo-conștiințe „naționale”, această politică antiromânească devenind laitmotivul propagandei sovietice oficiale în relațiile dintre URSS și România. Cu alte cuvinte, procesul de înstrăinare între români, început la 1812, obține acum cote maxime. De altfel, obiectivele strategice ale Rusiei erau strâmtoarele Bosfor și Dardanele, dominarea asupra Balcanilor, iar Basarabia servea drept un cap de pod sau un culoar geopolitic și strategic pentru a pătrunde, prin Dobrogea, în Balcani, realizându-se astfel dezentravizarea Rusiei, care prin Balcani și prin strâmtoari putea accede la mările calde. Altfel spus, intențiile geopolitice și strategice ale URSS constituiau o diversiune politică, națională și militară la adresa României (și nu numai).

Anume acum a fost lansată ideea despre existența în RASSM și în Basarabia a unui popor deosebit de poporul român, vorbind o limbă diferită de cea română, toate acestea fiind realizate în scopuri geopolitice și ideologice, având drept scop înstrăinarea românilor basarabeni de frații lor și sovietizarea Basarabiei și României. Astfel, proiectul elaborării unei națiuni moldovenești a demarat în cadrul Uniunii Sovietice prin crearea Republicii Autonome Socialiste Sovietice Moldovenești (RASSM) în anul 1924.

RASSM reprezenta o nouă abordare a relațiilor dintre URSS și România în problema Basarabiei, a cărei intrare sub autoritatea Bucureștiului nu era recunoscută la Moscova. Deci, remarcăm că eșecul repetat al negocierilor și al declanșării unor rebeliuni antiromânești pe scară largă în Basarabia a determinat înființarea RASSM, care,

în concepția sovieticilor, constituia „începutul eliberării Basarabiei”, întrucât nivelul de dezvoltare culturală și economică pe care l-ar fi realizat Moldova sovietică nu i-ar fi putut permite României să-și mențină controlul asupra Basarabiei.

2.2. În perioada de constituire a RASSM s-au evidențiat două tendințe diametral opuse: una prevedea promovarea limbii române, chiar dacă o numeau „moldovenească”, în calitate de limbă oficială și de studii în RASSM (cei mai mulți adepți ai acestei opinii regăsindu-se în cadrul emigranților români stabiliți la Moscova), iar alta se pronunța pentru a pune la baza limbii noii autonomii graiul din zona orașului Balta, scris cu litere rusești (majoritatea acestora fiind la Odessa și la Tiraspol). În acest context, este interesant să amintim că, în Tezele elaborate în Ucraina la începutul anului 1924 cu privire la principiile organizării învățământului moldovenesc în RASSM, se optează, fără echivoc, pentru glotonimul *limbă română* și pentru scrierea cu alfabet latin a limbii vorbite de moldovenii din guberniile Odessa, Podolsk, Ekaterinoslav și Donețk. Tezele recomandă următoarele: „în situația actuală a moldovenilor ni se pare rațional din punct de vedere politic și cultural să se treacă – pentru dezvoltarea și educarea lor – la alfabetul latin și la limba română ca fiind o limbă mai dezvoltată din punct de vedere cultural”¹³.

În definitiv, a obținut victorie curentul proletcultist sau autohtonist, întrucât politica lingvistică și culturală era dominată de tratamentul sociologist-vulgar al caracterului de clasă al culturii, inclusiv al limbii. Anume această atitudine a contribuit la includerea limbii în categoria limbilor neografe, RASSM devenind un poligon al marrismului (de la numele lingvistului sovietic N. A. Marr), unde pseudoconcepția „două clase – două ideologii”, „două limbi – două literaturi” a fost dusă până la absurd. Astfel, formarea RASSM a declanșat inventarea „poporului moldovenesc” și a „limbii moldovenești” în opoziție cu poporul român și limba română. Comisarul poporului pentru educație în RASSM între 1928 și 1930, Pavel Chioru, a acordat o importanță specială politicii în domeniul lingvisticii la malurile Nistrului, care își pierdea astfel calitatea de știință, devenind un simplu instrument politic. Totodată, Pavel Chioru susținea că limba română standardizată la București era sub controlul burgheziei române, fiind orientată către limba franceză, și era de părerea că amestecul de limbă obținut astfel nu putea fi înțeles de populația Basarabiei. Diferențele dintre graiurile limbii române deveneau astfel pentru Pavel Chioru elemente ale luptei de clasă: „Putem folosi aceste diferențe dintre limba clasei conducătoare și limba clasei exploatate, dacă nu pierdem din vedere aspectele politice ale pronunției noastre”¹⁴. Eforturile pentru inventarea unei „limbi moldovenești” separate de limba română au continuat prin publicarea unei prime gramatici a acestei limbi de către Leonid Madan, șeful secției de lingvistică din cadrul Comitetului Științific Moldovenesc al RASSM. În introducerea la gramatica sa, Leonid Madan susținea că „limba moldovenească” evoluase de-a lungul secolelor ca un amestec al limbii latine și al limbilor triburilor băștinașe, iar influențele triburilor migratoare (polonezi, turci, ucraineni și ruși) au dus la apariția unui „popor moldovenesc” care vorbește o „limbă moldovenească” distinctă. În sprijinul acestor afirmații lingvistice, Leonid Madan aduce argumente antropometrice, afirmând că moldovenii au „o structură craniană alungită” în vreme ce românii au „capete rotunde” (!).

În 1926, un grup de intelectuali proletari, în frunte cu „cel mai cunoscut lingvist al epocii”, L. A. Madan, școlit la Kiev, și-a început activitatea de elaborare a normelor „limbii moldovenești”. Ca bază a „noii” limbi literare a fost luat graiul popular al moldovenilor transnistreni, ucrainizat și rusificat. L. A. Madan a renunțat la normele gramaticale și ortografice ale limbii române și a organizat veritabile campanii în satele românești din RASSM și Ucraina, denumite „mărsul în popor”, pentru a culege cuvinte specifice graiului moldovenesc. El avea să decreteze: „Limba moldovenească, în care grăiești amu norodu moldovnesc, este limbă sînistătătoari, diosăghitî di limba românească, și sî diosăghești și di limba tuturor cărților moldovnești, tipăriti păn la organizarea RASSM”. Într-un articol publicat la 24 noiembrie 1926 în oficiosul *Plugarul Roș* din RASSM, L. A. Madan proclamă: „Nu oamini grăiesc după vr’o gramatică anumită, dar gramatica s’alcătuiești după vorba oamenilor... Gramatica pentru om, dar nu omul pentru gramatică”, astfel ca aceasta să fie „cât mai ușoară și mai înțeleasă di masli largi”¹⁵.

Mai mult, fiind etichetată drept o limbă neografă, un autor rus, într-o trecere în revistă a politicii culturale din RASSM, afirmă că limba moldovenească și literatura ei sunt încă în stadiul „acumulărilor primitive” de forțe culturale; datorită nivelului scăzut de dezvoltare în perioada țaristă, cultura moldovenească a fost, mai mult decât în orice parte a uniunii, un adevărat „copil al revoluției din octombrie”¹⁶. Totodată, limba „moldovenească” era considerată, de angajații politici ai Comitetului Științific Moldovenesc, drept o limbă est-slavă, formată în urma unei „simbioze” a elementelor geto-dace cu elementele limbilor est-slave.

2.3. Pornind de la astfel de principii, moldoveniștii au căutat să găsească echivalente „mai pi înțales” pentru neologisme sau pentru cuvinte prea românești, ajungând să „îmbogățească” fondul lexical al „limbii moldovenești” cu arhaisme, traduceri din rusă ori invenții, precum: *dicționar – cuvântelnic, ghilimele – lăbiuți, oxigen – aeronăscător, barometru – aeromăsurător, aeroplan – sângurzburător, sufragerie – mănăcatorie* etc. Cu astfel de caraghioslăcuri a fost editat un dicționar (cuvântelnic) moldovenesc-rus și rus-moldovenesc, iar în 1930, a început și întocmirea unui „cuvântelnic academicesc al limbii moldovenești”.

Așadar, chiar de la început, RASSM a devenit laboratorul de experimentare a tendințelor bolșevice privind deznaționalizarea românilor prin atribuirea unor specificități exagerate moldoveniste, ștergerea memoriei românești și inventarea unei noi limbi și a unui „nou popor, moldovenesc”, diferit de românii din dreapta Prutului.

2.2. După doar câțiva ani s-a ajuns la constatarea că „limba moldovenească” creată în chiliile propagandistico-alchimiste ale Comitetului Științific Moldovenesc este pur și simplu ininteligibilă de către cei pentru care fusese elaborată. În mod oarecum surprinzător, printr-o rezoluție adoptată la 2 februarie 1932, Biroul Comitetului Regional din Moldova al Partidului Comunist (b) din Ucraina aprobă „trecerea RASSM la alfabetul latin” și editarea clasicilor marxism-leninismului (Marx, Lenin, Stalin) în „limba moldovenească”. Tot în anul 1932, au fost declanșate primele atacuri de presă împotriva „moldovenizatorilor” care se îndepărtaseră de mase și în scurtă vreme,

în RASSM, s-a revenit la alfabetul latin și formele limbii române literare,¹⁷ păstrându-se totuși denumirea *limbă moldovenească*. Născocirile lingvistice ale grupului Madan sunt respinse, reproșându-i-se printre altele că nu a introdus în noul vocabular „cuvintele create de revoluție”, precum *colhoz*, *orânduială colhoznică* sau *Puterea Sovietică*. În 1932, a fost retipărită gramatica limbii moldovenești care nu era altceva decât gramatica limbii române – în mod semnificativ din comitetul științific care a scris această lucrare făcea parte și Leonid Madan, cel care cu doar câțiva ani înainte susținea că limbile română și moldovenească sunt total diferite.

În 1938, s-a revenit brusc, cu pușca, la curentul moldovenizator, intelectualitatea fiind acuzată și exterminată în mod barbar, pentru că a făcut „jocul dușmanului de clasă”. La 27 februarie 1938, Biroul Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b) din Ucraina a decis că „elementele burghezo-naționaliste, camuflăte în diverse instituții, sub stindardul latinizării grafiei promovau românizarea limbii moldovenești”, iar în mai 1938, conferința a XI-a regională de partid din Moldova a adoptat o decizie în care se condamnau „dușmanii poporului” deoarece „înlocuiau limba moldovenească cu cea română... pentru a despărți Moldova sovietică de URSS”. Guvernul republicii și numeroși scriitori transnistreni au fost condamnați sau executați (între ei Nicolae Smochină, Toader Mălai, Nicolae Țurcanu, Simion Dumitrașcu, Pavel Chioru, Mihail Andriescu, Dumitru Marcu, Alexandru Caftanachi, Iacob Doibani, Ion Corcinschi, Dumitru Bătrâncea, Nistor Cabac)¹⁸. Astfel, într-o noapte a anului 1937, întregul colectiv redacțional al ziarului *Moldova Socialistă* (56 de persoane), succesor din 1930 al ziarului *Plugarul Roș*, editat la Tiraspol în grafie latină, a fost arestat, în libertate fiind lăsați doar portarii și femeile de serviciu. Actele de acuzare incriminau apartenența ziarului la o presupusă organizație „naționalistă” pro-română.

Acțiunile împotriva limbii române nu s-au limitat la persecutarea promotorilor grafiei latine (în anii 1938-1939, majoritatea funcționarilor publici, cunoscători ai limbii române, fiind executați), ci au luat și forma unei resurecții medievale împotriva cărților. În lunile octombrie-decembrie 1938, toată literatura social-economică, artistică și didactică cu caractere latine a fost confiscată, distrusă și trecută la „pierderi” sau „maculatură”. Furiei distructive bolșevice nu i-a scăpat nici „literatura editată cu caractere rusești în anii 1926-1934, îngunoioșată cu cuvinte românești”, precum și literatura social-economică tipărită în limba română la Moscova.¹⁹

Curând, conducerea RASSM a fost informată că revenirea la alfabetul rus a fost aprobată de CC al PC(b) din Ucraina.

2.3. Ca urmare a analizei situației din această perioadă, constatăm existența a câteva etape distincte: 1) în 1924-1928, se admitea limba română literară, scrisă cu alfabet latin, inclusiv denumirea ei – limbă română; 2) în anii 1928-1932, se intensifică activitatea curentului românofob, reprezentat de către personalități politice (ruși și ucraineni șovini, precum și de unii revoluționari basarabeni refugiați din România), care, urmărind scopul deznaționalizării moldovenilor transnistreni, susțineau așa-zisul curent arhaic, autohton sau neoașist, în frunte cu L. A. Madan, care a încercat să creeze o limbă artificială din care să lipsească orice neologisme încetățenite în limba literară,

născocind în locul lor cuvinte noi artificiale, fără a se baza pe sistemul intern de derivare morfologică sau calchiind cuvinte din rusește (în opinia lui, moldovenii și românii sunt două popoare diferite, iar idiomul moldovenesc, având ca bază dialectală graiul din zona Orheiului, ar fi o limbă cu totul „diosăghitî di limba românească”) de tipul: *aplecare* (= *declinare*), *buznic* (= *labial*), *lăbuiț* (= *ghilimele*), *nasnic* (= *nazal*), *multuratec* (= *plural*), *vărguliț* (= *virgulă*) etc.; 3) în anii 1932-1938, se introduce alfabetul latin, inclusiv limba română literară, chiar dacă era numită limbă moldovenească, și a început publicarea, tot din considerente politice, a unor opere din literatura română clasică; 4) în anii 1938-1951, se revine la politica românofobă, reintroducându-se alfabetul chirilic și revenindu-se în forță la pseudoteoria celor două limbi est-romanice, oameni de conducere, scriitori, filologi, lucrători ai învățământului, editori, ziariști (aproape toată intelectualitatea de creație) fiind condamnați și exterminați în urma unei epurări ideologice²⁰.

3.0. În fine, este absolut necesar să reținem că înființarea *Comitetului Științific Moldovenesc* (1926), a *Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice în Istorie, Economie, Limbă și Literatură* (1939), a *Bazei Moldovenești de cercetări științifice a Academiei de Științe a URSS* (1946), a *Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS* (1949) și a *Academiei de Științe a RSS Moldovenești* (1961) au avut drept scop principal „fundamentarea” științifică a existenței celor două limbi est-romanice – moldovenească și română – și celor două popoare est-romanice – moldovenesc și român, inclusiv a două etnogeneze distincte – românii sunt valahi și continuatori ai dacilor romanizați, iar moldovenii au apărut din volohi, continuatori ai dacilor liberi, prin simbioză cu slavii de est. Acestea erau două aberații cu tentă științifică elaborate pentru a justifica raptul Basarabiei din 1812 și 1940, iar Academia de Științe a fost creată tocmai pentru a demonstra aceste neadevăruri.

Mai mult, nu este accidental faptul că primele institute academice au fost create pe baza unui institut existent (*Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în Istorie, Economie, Limbă și Literatură*) și aveau o singură misiune: „să ne elaboreze” limba și literatura noastră „moldovenească”, istoria noastră națională în conformitate cu interesele URSS, pe baza teoriei naționale leniniste. Pentru a realiza acest deziderat ambițios au fost antrenați specialiști de la Moscova, savanți autohtoni, dar mai ales politrucii de orientare lingvistică proletcultistă din Transnistria, fără ca aceștia să dispună de probe științifice, în afară de falsuri, minciuni și diversiuni științifice.

Din aceste considerente suntem în drept să formulăm următoarea concluzie: „filologia și istoria sovietică moldovenească” sunt un fals, o minciună „științifică”, iar în ultimă instanță nu sunt decât o diversiune științifică, machiată din abundență cu ideologie proletară, prietenie dintre popoare și viitorul luminos al oamenilor muncii. Toate instituțiile științifice de orientare umanistică erau declarate ideologice și ținute în permanență sub controlul sever al politrucilor de la ideologia partidului unic. Acestea sunt în linii mari probele pentru care nu susținem ideea celebrării jubileului de 70 de ani ai AȘM.

Evident, organizarea Academiei de Științe a avut și un impact pozitiv asupra evoluției în continuare a științei în spațiul de la Est de Prut, diversificării domeniilor de investigații, dezvoltării cercetărilor fundamentale în ramurile moderne ale științei contemporane, punerii în valoare a patrimoniului științific, istoric și cultural, inclusiv în soluționarea unor probleme de lingvistică și de literatură, a implementării în economia națională a rezultatelor cercetărilor științifice.

Tot în această ordine de idei este necesar să menționez că ideologia comunistă, politica națională leninistă au falimentat definitiv, probă supremă a acestei concluzii servește dispariția URSS de pe mapamond, iar odată cu dispariția URSS, Academia de Științe s-a eliberat de sub tutela ideologică a partidului unic. Tocmai din aceste considerente este un anacronism ca în prezent, la începutul secolului al XXI-lea să promovăm idei lingvistice, istorice și spirituale retrograde, perimate.

4.0. Odată cu reocuparea Basarabiei în 1940, tancurile sovietice au adus aici ideologia comunistă și componentele obligatorii ale acesteia: conceptul de „limbă moldovenească” și „popor moldovenesc”, alfabetul rusesc, doctrina moldovenismului. În același timp, ideologii transnistreni cu pretenții de specialiști în lingvistica sovietică, venind în Basarabia, au promovat cu toate mijloacele limba artificială fabricată în laboratoarele de la Tiraspol. În această ordine de idei, prezintă interes „Consfătuirea dela comisariatu învățământului dela 19 mart 1941”²¹, care s-a desfășurat în limba română literară (a se vedea luările de cuvânt ale lui Nicolae Costenco, Emilian Bucov, Lev Catz-Ceza, Mihail Curecheru, Emil Gane, Vasile Luțcan, Panait Antohi, Nicolae Moroșan etc.), deși unii – V. Anghel, Lev Barschi, Valentin Borș, Gh. Madan, I. Cândea, Ivan Ceban, Leonid Cornfeld, Ramil Portnoi, Ștefan Zelenciuc etc. au practicat, în mod intenționat, un limbaj cu pronunțate accente transnistrene, consfătuirea încheindu-se fără ca, în fine, să se formuleze o concluzie explicită și categorică în problema standardizării limbii literare.

După război, discuția în problema limbii literare a fost reluată și a revenit în forță pseudoteoria „limbii moldovenești” avându-l în calitate de portdrapel pe Ivan D. Ceban, om cu cunoștințe lingvistice aproximative, dar cu veleități infinite de a transpune în viață și în Basarabia elucubrările cu privire la inventarea unei noi limbi moldovenești. De cele mai multe ori, discuțiile dintre românofili și autohtoniști (numiți și neaoșiști)²² degradau în certuri, injurii, insulte, indecențe, obscenități, ofense și chiar animozități de durată.

Recucerirea Basarabiei de URSS, în 1940, a creat pentru autoritățile sovietice cadrul politic favorabil pentru un vast proiect identitar, pornind de la experiențele acumulate în anii 1924-1940 în RASSM. Politica de modelare a unei identități moldovenești s-a bazat pe: 1. intimidarea fizică, prin: a) foamete (1946-1948); b) deportarea elementelor culte și prospere (1946-1952); c) arestarea și condamnarea disidenților (1960-1980); 2. stimularea specificului lingvistic regional moldovenesc; 3. rusificare, prin: a) politici migraționiste; b) excluderea limbii române din administrație; c) limitarea continuă a posibilităților de a obține educație la toate nivelurile în limba română.

În principiu, nu are rost să insistăm, în mod special, asupra controverselor referitoare la denumirea corectă a limbii noastre, nici asupra caracteristicilor ei fonetice, lexicale și gramaticale, întrucât aceste probleme le-au soluționat cu brio lingviștii și filologii

noștri în genere. În acest context, vom readuce în actualitate faptul că sintagma „limbă moldovenească” era utilizată, în timpul Uniunii Sovietice, cu o pronunțată conotație politică și ideologică.

Se știe că după anexarea Basarabiei la Uniunea Sovietică în anul 1940, iar apoi din 1944, limba română, la ordinul lui Stalin, a început să fie numită „moldovenească” pentru a sublinia că o parte din Moldova istorică, care se găsea în partea stângă a Prutului, inclusiv a Nistrului, este o regiune care nu are nimic în comun cu România și cu partea Moldovei din dreapta Prutului. În pofida poziției politice și lingvistice sovietice, mai mulți lingviști din Germania, Marea Britanie, Italia, SUA etc. demonstrau identitatea limbii din RSS Moldovenească și România. Astfel, cunoscutul savant romanist italian Carlo Tagliavini afirma că „limba moldovenească” din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească este aceeași limbă română, doar scrisă cu alfabetul rus²³.

După anul 1991, când Republica Moldova și-a declarat independența, la ordinea zilei a apărut problema revenirii la denumirea corectă a limbii noastre naționale, în consonanță cu adevărul științific. Acest eveniment a fost precedat și succedat de anumite simpozioane științifice, la care au participat lingviști de vază ai Rusiei, ai Republicii Moldova, precum și savanți de peste hotare. Lingviști bine cunoscuți ca Ruben Budagov, Samuil Bernstein (Moscova), Rajmund Piotrowski (Sanct Petersburg), Stanislav Semcinski (Kiev) și mulți alți savanți de vază din fosta Uniune Sovietică, precum și lingviștii din Republica Moldova, după lungi discuții, au ajuns la o singură opinie științifică – denumirea corectă a limbii naționale a Republicii Moldova este limba română. Tot în această ordine de idei, marele lingvist de renume mondial Eugeniu Coșeriu a subliniat că a insista asupra altei denumiri (în afară de „română”) a limbii, din punct de vedere politic este o crimă, care trebuie să fie curmată.

Eșuarea tentativei de a crea o nouă limbă și acceptarea tacită de către autoritățile sovietice a identității lingvistice moldo-române (ca urmare a Sesiunii comune a Institutului de Lingvistică al AȘ a URSS și a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS din 3-7 decembrie 1951) au contribuit la menținerea în RSSM a sentimentului de apartenență la spațiul cultural românesc²⁴.

4.1. Din 1940 și mai ales din 1944, Basarabia în întregime este transformată în teren de experimentare unde analfabeții din Transnistria, cu multă experiență în domeniul falsificării, transpuneau în practică aberațiile naționale și lingvistice ale imperiului sovietic, având drept stea călăuzitoare „oiștea moldovenizării” și „limba moldovenească”²⁵ și manifestând convingerea „că limba norodului moldovinesc în curjirea întrejii istorii ... s-o diosăghit de limba valahianî (romînească)”²⁶.

Prin urmare, odată cu ocuparea Basarabiei în 1940 și 1944 și „unirea” sa cu RASSM, prin „făurirea”, la 2 august 1940, a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, românii și limba română aveau să fie din nou victimele cruntei rusificări și ale vendetei bolșevice. Lingviștii sosiți la Chișinău de peste Nistru în urma Armatei Roșii erau în posesia unor cunoștințe aproximative, dar, în schimb, erau extrem de îndoctrinați din punct de vedere ideologic. Anume acești pseudospecialiști din fosta autonomie au impus argoul „șantist”, rusificat până la grotesc, ca limbă oficială în

RSSM și au contribuit la crearea unei pseudoconștiințe „naționale” nu numai la românii din stânga Nistrului, dar și la cei din dreapta Nistrului. Mai mult decât atât, ei au impus aici și pseudoteoria despre cele două națiuni distincte est-romanice – „poporul moldovenesc” și poporul român și „limba moldovenească” și limba română. Totodată, la 10 februarie 1941, Sovietul Suprem al RSSM adoptă legea „Despre treșerea scrisului moldovenesc la alfavitu rus”²⁷, extinzând reglementările din fosta RASSM în nou-formata RSS Moldovenească, deși unele gazete au continuat o vreme să tipărească, din considerente politice și pragmatice, pentru cititorul din Basarabia, tiraje cu caractere latine²⁸, fiind scrise într-un grai transnistrean denaturat, arhaic, artificial și îninteligibil.

Despre consecințele nocive ale politicii cu privire la existența unei limbi moldovenești și a unui popor moldovenesc în raport cu limba română și poporul român, aflăm dintr-un articol al unui învederat moldovenizator, care constata cu mândrie: „Naționaliștii moldo-români care în realitate constituiau coloana de aprovizionare a coloanei a cincea fasciste au fost distruși când Basarabia s-a unit cu Uniunea Sovietică”²⁹.

Inițial, intelectualii erau de părerea că vor putea conlucra cu noile autorități, dar foarte curând și-au dat seama că toate acestea nu sunt decât o iluzie. Se știe că intelectualii rămași în Basarabia erau mai puțin afectați de bacilul comunist, în schimb cei din fosta RASSM erau în totalitate „comuniști fideli” și reprezentau detașamentul de șoc al Puterii Sovietice. Totodată, lingviștii veniți la Chișinău din Tiraspol erau în posesia unor cunoștințe aproximative, insuficiente, dar, în schimb, erau extrem de îndoctrinați din punct de vedere ideologic, din care motiv originarii din Transnistria erau promovați în posturi de conducere. Anume acești pseudospecialiști din Transnistria au impus argoul „șantist” ca limbă oficială în RSSM și au contribuit la inocularea unei pseudoconștiințe „naționale” și în mentalitatea românilor din dreapta Nistrului. Mai mult decât atât, ei au impus aici și pseudoteoria despre cele două națiuni distincte est-romanice – „poporul moldovenesc” și poporul român și „limba moldovenească” și limba română. În aceste circumstanțe defavorabile, intelectualii basarabeni s-au retras în turnul de fildeș al interiorului spiritual impenetrant, întrucât „naționaliștii moldo-români”, adică intelectualitatea basarabeană, a fost supusă, foarte curând, unor represiuni cu caracter de masă inimaginabile, iar în 1944, când valul „eliberator” s-a rostogolit din nou peste Basarabia, aici a rămas un vid intelectual, căci majoritatea covârșitoare a intelectualității apucase calea exilului, iar cei care au rămas urmau să îmbrățișeze ideologia bolșevică care consta în obișnuința „de a se lupta fără cruțare și de a nimici tendințele burghez-naționaliste în limba moldovenească”³⁰.

4.2. În linii mari, am putea afirma că, începând din 1940 și, mai ales, din 1944, cercetările filologice și istorice din RSSM au constituit o rivalitate continuă între forțele elucubrațiilor și aberațiilor pseudoștiințifice ale politrucilor sovietici din Transnistria, susținute și protejate de ideologia și sistemul represiv sovietic și de partid și elementele cu adevărat științifice care promovau cu consecvență adevărul științific despre limba, literatura, cultura, istoria și spiritualitatea noastră în genere. Cu alte cuvinte, în această situație sociopolitică și atmosferă științifico-culturală din Basarabia postbelică, tinerii cu carte solidă în universitățile românești urmau să opună rezistență și să salvgardeze

doar ceea ce se putea salva. Astfel, în chiar fatidicul an 1945, în discutarea *Normelor limbii literare* adoptate încă în 1941, intelectualitatea basarabeană reușește, în urma unor dezbateri aprinse, să introducă în *Norme* mai multe modificări în sensul apropierii lor de normele limbii literare române, chiar dacă au fost forțați de circumstanțe, din prudență sau din oportunism, să accepte alfabetul chirilic și denumirea limbă moldovenească. Lupta acerbă împotriva „tendențelor naționaliste în limbă”, cultivarea șantismului degradant, a lipsei de decență, pudoare și respect ordinar pentru cuvântul scris și rostit a continuat până la finele anilor optzeci.

4.3. Lingviștii, inclusiv filologii basarabeni (Petre Ștefănuță, Nicolai Costenco, Andrei Lupan, Ion Vasilenko, Vasile Coroban, Eugeniu Russev, Nicolae Corlăteanu, Gheorghe Bogaci, Efim Levit, Simion Ciubotaru etc.), mai ales cei cu studii universitare românești, erau concentrați la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură și s-au opus în permanență și continuu falsurilor și absurdităților lingvistice promovate de politrucii lingvisticii sovietice originari din Transnistria, obținând succesiv următoarele succese: 1) au dejucat aprobarea normelor ortografice promovate de autohtoniști; 2) în urma unor manifestări științifice și culturale – sesiunea comună a Institutului de Lingvistică al AȘ a URSS și a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS, consacrată problemelor lingvisticii moldovenești, din 3-7 decembrie 1951 (Chișinău), congresul I al scriitorilor din RSSM din 24-26 august 1954, ședința Sectorului de limbă și literatură al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS din 17 noiembrie 1954 (Chișinău) și sesiunea științifică de la Chișinău din 17-19 octombrie 1955, cu o largă participare a lingviștilor din marile centre științifice din toată URSS – s-a renunțat la falsa teorie despre originea slavă a „limbii moldovenești” și s-a recunoscut în mod oficial originea ei romanică și identitatea lingvistică și culturală „româno-moldovenească”, deși promotorii „șantismului” lingvistic agresiv au izbutit să-și mențină, în mare măsură, poziția lor absurdă în probleme de fonetică, lexic și ortografie, motiv pentru care își asumau dreptul de a vorbi despre existența unei „limbi moldovenești” ca limbă „osăghită”, cu trăsăturile ei „individuale”, cu normele ei ortografice și ortoepice deosebite de normele românești; 3) la insistența filologilor noștri, în 1957, se realizează reforma ortografiei, în care se renunță la cea mai mare parte a aberațiilor ortografice și lexicale recomandate de normele din 1941 și 1945, se reformează alfabetul, renunțându-se la anumite litere rusești și se recunoaște că în spațiul est-romanesc există o singură entitate glotică denumită cu doi termeni diferiți: „limba moldovenească” și limba română³¹, când în condițiile condamnării „cultului personalității” lui Stalin în 1956, în RSSM, ca și în toată Uniunea Sovietică, se produce „dezghețul hrușciovist” și apare o anumită liberalizare a sistemului social³²; 4) s-a încercat, în cadrul unei conferințe științifice din octombrie 1972, cu participarea mai multor lingviști sovietici de mare prestigiu, să se explice relația limbă română – limbă moldovenească prin prisma teoriei variabilității; 5) în 1967 se elaborează noile norme ortografice, se realizează o nouă reformă a alfabetului – introducerea unui semn grafic special (un *ж* cu un semn diacritic special) pentru litera sunetul *g* urmat de vocalele *e* sau *i*, astfel încât limba „moldovenească” literară nu era altceva decât limba română literară scrisă cu caractere chirilice, deși menținea unele particularități fonetice și

lexicale specifice graiului moldovenesc; 6) se promovează cu multă perseverență normele limbii literare, Institutul de Limbă și Literatură (director acad. Nicolae Corlăteanu) inițiază elaborarea și publicarea culegerilor de articole *Cultivarea limbii*, în care sunt examinate greșelile din ziarele republicane și raionale, emisiunile de radio și televiziune, propunându-se modelele corecte; 7) Institutul de Limbă și Literatură se angajează plenar în procesul de a reveni la alfabetul latin și de a acorda limbii majorității statutul de limbă de stat, obiectiv realizat la 31 august 1989; 8) angajații Institutului de Limbă și Literatură elaborează, pe parcursul existenței sale, o serie de studii, inclusiv monografice, în domeniul foneticii, lexicologiei, gramaticii, dialectologiei, istoriei limbii, stilisticii și cultivării limbii, în care era studiată, fără a se spune direct, limba română din RSSM scrisă cu caractere rusești; 9) antrenarea cvasitotală a colectivului, prin articole de presă, participări la emisiuni de radio și TV, la manifestări de stradă, inclusiv în activitatea comisiei interdepartamentale etc., la mișcarea de emancipare națională, la lupta pentru revenirea la scrisul latin și de atribuire limbii majoritarilor basarabeni a statutului de limbă oficială; în fine, 10) după declararea Independenței, savanții Institutului de Filologie au drept obiectiv primordial promovarea și argumentarea adevărului științific despre limba, literatura și istoria românilor basarabeni. Așadar, practica științifică demonstrează că, din punct de vedere lingvistic, renunțând la toate subterfugiile (geo)politice și ideologice, problema „limbii moldovenești” nu poate fi tratată decât în relația cu limba română, înțelesă aici *stricto sensu* ca dacoromână și nu *largo sensu* ca româna de la nord și de la sud de Dunăre, continuatoarea latinei orientale în sud-estul european³³.

Toate aceste acțiuni concertate și rezultate remarcabile nu aparțin atât Institutului nostru (și cu atât mai puțin Academiei de Științe), cât lingviștilor și filologilor din RSSM în parte care le-au produs și le-au realizat în pofida politicii oficiale și chiar cu riscul de a fi internați în ospiciu sau de a fi eliminați din viața științifică și socială. Evident, au fost și trădători, și canalii, și servi obsecvioși ai unor interese sau politici străine, aceștia continuând să inducă lumea în eroare vehiculând în calitate de probe „științifice” minciuna, perversiunile politice și plâsmuirile unor minți alienate.

Perseverență, consecvență, verticalitate și cutezanță au demonstrat membrii colectivului Institutului de Filologie în primăvara anului 2009, când conducerea comunistă a Republicii Moldova a decis să lichideze institutul nostru, atașându-l, ca un apendice anonim, la Institutul Patrimoniului Cultural, unde poziția institutului în problema limbii române, a denumirii ei și identității românești s-ar fi dizolvat în vacarmul plurilingv al institutului respectiv. În cele din urmă, colectivul institutului a reușit să-și mențină independența și existența.

Colectivul Institutului de Filologie manifestă o deosebită satisfacție și demnitate pentru faptul că în cadrul Institutului au activat unele personalități remarcabile din viața noastră științifică și culturală: Vasile Coroban, Eugeniu Russev, Gheorghe Bogaci, Ion Vasilenco, Victor Comarnițchi, Vasile Badiu, Nicolae Corlăteanu, Silviu Berejan, Nicolae Raevschi, Mihail Dolgan, Nicolae Băieșu, Alexandru Dârul, Gheorghe Gogin etc., care, în pofida presiunilor ideologice exercitate în perioada sovietică, au manifestat probitate științifică și au continuat tradiția cercetărilor filologice românești.

În pofida faptului că adepții teoriei despre existența unei limbi distincte în raport cu limba română – „limba moldovenească” erau în majoritate din RASSM și aveau susținerea unor lingviști din Moscova, inclusiv ideologia sovietică care nu urmărea decât justificarea politică și juridică a ocupației Basarabiei de URSS, savanții corecți și cu studii românești erau în imposibilitate de a lupta împotriva elucubrațiilor pseudoștiințifice ale ideologilor și politrucilor pe post de lingviști sovietici, din care cauză aceștia căutau să salveze din limba, literatura și cultura română esențialul sau, mai corect, ceea ce se putea salva. Tocmai din aceste considerente oamenii de știință onești, acceptând termenul „limbă moldovenească”, căutau să demonstreze adversarilor adevărului științific că „limba moldovenească” are, ca și limba română, aceeași gramatică, aceeași fonetică și lexic, fiind totodată conștienți de micile diferențe dialectale fie de natură fonetică, lexicală, fie de natură gramaticală.

Poziția reprezentanților curentului autohton din RASSM, din Transnistria de azi,³⁴ a unor prețiși lingviști din Republica Moldova și a unor lideri politici de la Chișinău nu are vreo legătură nici cu realitatea lingvistică, nici cu istoria limbii române literare: nu există „nuanțe” specific basarabene care să permită să se vorbească de o „limbă” basarabeană, diferită de limba română, cu atât mai mult nu există o „limbă moldovenească”, iar aceștia în realitate nu urmăresc alt scop decât separarea românilor basarabeni de cei din România, atât din punct de vedere lingvistic, cât și identitar, pentru a-i menține în țarcul fericirii rusești. Actualul regim din Republica Moldova ar putea fi numit *adhocrație* (lat. *ad-hoc* „pentru aceasta” și gr. *kratos* „putere”), ceea ce înseamnă „politică contemporană de instabilitate în organizarea politică, economică, socială și spirituală și în funcționarea comunitară a societății”, politică bazată pe românofobie, falsuri istorice și științifice, parvenitism, arivism material și politic, minciună, perfidie etc., etc.

5.0. O a doua invenție sovietică cu bătaie lungă este problema etnogenezei moldovenilor. Dacă, inițial, ideologii sovietici au insistat asupra aspectelor mai curând politice decât etnice ale „drepturilor” Rusiei Sovietice asupra Basarabiei, fiind completamente de acord cu ideea că românii și moldovenii formau un grup etnonațional unitar, ulterior ei au încercat să identifice o etnogenază diferită pentru moldoveni decât cea a românilor. Astfel, în două opere definitorii asupra istoriei și etnografiei Basarabiei, publicate după revoluție³⁵, etnograful rus L. S. Berg (născut la Tighina în 1876) considera eticheta de *moldovean* ca pe ceva pur geografic și nicidecum etnic: moldovenii sunt români ce locuiesc în Moldova, Basarabia și părțile învecinate ale guberniilor Podolia și Herson; un număr mic locuiesc de asemenea în gubernia Ekaterinoslav. Elemente dialectale nesemnificative îi deosebesc de românii din Valahia, numiți și valahi³⁶.

Un alt istoric sovietic, Vladimir Dembo, în pofida opiniei lui L. S. Berg, dar din considerente geopolitice, susține că între români și moldovenii din Basarabia există prea puține afinități din cauza înglobării acestora din urmă în Imperiul Rus cu o sută de ani în urmă³⁷, iar în altă lucrare același Dembo a adus două argumente noi în favoarea cedării Basarabiei de către români Uniunii Sovietice: în primul rând, el susținea că moldovenii nu reprezentau atât o națiune aparte, cât o clasă socială aparte, întrucât populația moldovenească din Basarabia ar fi fost formată mai ales din țărani refugiați

din Valahia și Moldova vestică din cauza asupririi sociale și stabiliți la est de Prut cu un secol în urmă, din care cauză descendenții acestor țărani liberi aveau astfel prea puține în comun cu foștii lor stăpâni de la vest de Prut³⁸; în al doilea rând, Dembo era de părerea că țăranii refugiați care formau baza identitară a Moldovei moderne nu se opriseră la Nistru, ci se așezaseră și în regiunea Transnistria, înglobată după 1924 în RASSM. Astfel, populația RASSM era „îndeaproape înrudită, prin legături de sânge, cu populația Basarabiei”³⁹.

Ulterior, pseudoteoria lui V. Dembo și-a aflat continuare „teoretică” în scrierile lui N. S. Derjavin, academician al AȘ a URSS, specialist în etnogeneza slavilor, autorul studiului *Despre originea poporului moldovenesc*, în care susține că moldovenii ar fi „descendenții direcți ai populației locale slave străvechi”, iar „limba moldovenească” ar fi „limbă de proveniență slavă”, întrucât nu există probe istorice „de a vedea la temelia nucleului istoric al norodului moldovenesc vreun alt norod, decât slav”⁴⁰. Un alt „teoretician” rus, A. D. Udaltov, adept fervent al marrismului și, respectiv, al caracterului de clasă al limbii, argumenta, la o sesiune din august 1945 a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură desfășurată la Chișinău, că „poporul moldovenesc” și deci și limba sa, s-au format ca urmare a „încrucișării” elementelor vestice latine cu elemente estice slave⁴¹, concepția acestuia fiind o continuare a opiniei etnografului S. P. Tolstov, care era de părerea că „românii, moldovenii și grupele mărunte ale romanilor din Balcani sunt din punct de vedere istoric produsul unei încrucișări tare complicate și relativ târzii, în care elementul slav mai că joacă un rol de frunte din punct de vedere cantitativ, element care a dat cam jumătate din numărul rădăcinilor în limbă și care și-a pus pecetea asupra foneticii și sintaxei limbilor romanilor de la Dunăre”⁴². O concluzie similară a formulat și S. V. Bernstein în lucrarea *Cercetări în ramura dialectologiei istorice bulgare* (vol. I, 1948)⁴³.

5.1. În perioada postbelică, elucubrațiile teoretice și fanteziile istorice din RASSM au fost preluate și „fundamentate științific” în lucrări despre istoria Moldovei semnate de N. A. Mohov, A. M. Lazarev, V. I. Țaranov⁴⁴ etc.

Instalarea comunismului în România și satelizarea ei de către URSS au contribuit la interzicerea de a discuta, după 23 august 1944, problema Basarabiei și a nordului Bucovinei, această problemă creând impresia că a fost abandonată definitiv de regimul de la București. Odată cu ocuparea teritoriilor de la Est de Prut de către trupele sovietice și integrarea lor în cadrul URSS, guvernul român a interzis orice referire la Basarabia, cuvântul devenind tabu chiar în conversațiile particulare, iar cărțile, articolele și studiile referitoare la această temă au fost puse la index.

Dacă inițial România, fiind sub ocupație militară directă până în 1958, manifesta o obediență totală față de „prietenul” din Est⁴⁵, problema Basarabiei, Nordului Bucovinei, Ținutului Herța și Insulei Șerpilor părea rezolvată definitiv, totuși polemica privitoare la identitatea poporului dintre Prut și Nistru și la denumirea limbii a continuat în chiar forme marxist-leniniste. Astfel, în 1964, conducerea de la București pune în fața Moscovei problema retrocedării tezaurului și arhivei de partid, fiind discutată tangențial și problema Basarabiei, iar la Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din Moldova din octombrie

1965 a fost pusă problema revenirii la alfabetul latin, a fost luată în discuție situația deplorabilă a limbii române în RSSM, reducerea domeniilor de funcționare a limbii române, transformarea școlilor naționale în școli mixte etc., ceea ce a determinat CC al PC din Moldova să adopte Hotărârea din 23 decembrie 1965 „Cu privire la starea educării marxist-leniniste a oamenilor muncii și măsurile pentru îmbunătățirea ei”, în care se dau indicații categorice Academiei de Științe în vederea elaborării unor studii istorice și filologice asupra acestor probleme. Astfel, ca urmare a acestei decizii, în 1974 a fost publicat la Chișinău, sub semnătura istoricului Artiom Lazarev, volumul *Statul moldovenesc sovietic și problema Basarabiei* care constituie până în prezent o sinteză a argumentelor „moldovenizatoare”.

Așadar, după cel de-al Doilea Război Mondial și mai ales după Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească din 14-15 octombrie 1965, istoricii sovietici din RSSM și-au elaborat, la indicația CC al PC din Moldova, concepția proprie despre identitatea etnică a moldovenilor, inspirându-se din teoria istoricului rus A. D. Udalțov, care susținea că poporul moldovenesc și limba moldovenească reprezintă o simbioză a elementelor latine și a celor est-slave, deosebindu-se astfel de poporul român și de limba română⁴⁶. Totodată, în circuit au fost lansate termenii *națiunea moldovenească burgheză* și *națiunea moldovenească socialistă*⁴⁷.

5.2. În opinia lui A. M. Lazarev, ideologul principal al „moldovenismului” sovietic, după anexarea Basarabiei din 1812 de Imperiul țarist și până în 1918, „națiunea burgheză moldovenească” s-a format paralel și concomitent cu națiunea burgheză română. Cu toate acestea procesele respective s-au produs în mod independent unul în raport cu altul. Moldovenii din Basarabia și cei de pe malul stâng al Nistrului nu au participat și nici nu puteau participa la constituirea națiunii române, tot așa cum românii nu au participat și nu au putut participa la constituirea națiunii moldovenești⁴⁸.

Chiar dacă România a pășit, după ocuparea ei de armata sovietică în 1944, „cu mare întrepreditate” pe calea construirii socialismului, devenind astfel aliat al URSS, oamenii politici și savanții români dezaproba modalitatea de interpretare a limbii și etnogenezei moldovenilor. Astfel, în 1964, savanții români (nu fără aprobarea tacită a conducerii de partid și de stat) au descoperit o cale ingenioasă de a repune problema Basarabiei publicând notele lui Karl Marx privitoare la români, note care menționau nedreptatea anexării Basarabiei în 1812. Așadar, volumul, publicat la Chișinău în 1974, al istoricului Artiom Lazarev *Statul moldovenesc sovietic și problema Basarabiei* nu este decât o replică la această apariție editorială, volum care constituie până în prezent o sinteză a argumentelor „moldovenizatoare”, toate lucrările ulterioare (în special cele de la 1991 încoace) constituind, în principiu, o reluare sau o relatare primitivă, anostă și insipidă a falselor argumente ale lui Artiom Lazarev. De altfel, savanții de la București au ripostat în regim de urgență, astfel încât istoricul Constantin Giurescu a publicat în 1976 la Milano (sub pseudonimul Petre Moldovan) volumul *A.M. Lazarev: A Counterfeiter of History* în care erau demontate argumentele pretinsului istoric sovietic.

5.3. Mai mult, N. A. Mohov, unul dintre autorii de bază ai invenției despre etnogeneza moldovenilor și în problema falsificării istoriei românilor⁴⁹, îi separă în mod

diabolic, încă din secolele II-III d.Cr., pe viitorii români de viitorii moldoveni, și anume: o parte din teritoriul regiunii carpato-dunărene ar fi fost înglobată în provincia Dacia, a cărei populație a fost supusă unei romanizări intense, această simbioză daco-romană dând naștere românilor; altă parte a regiunii carpato-dunărene, cea din spațiul nistreano-danubiano-pontic, teritoriul actualei Moldove (inclusiv Basarabia și Transnistria), n-a intrat în componența provinciei Dacia. Prin urmare, pe acest teritoriu nu exista o populație romanizată, „explică” ideologul. Aproape că nu s-ar fi aflat pe aici nici dacii liberi cunoscuți din izvoarele istorice. Populația de origine dacă de aici ar fi apărut ca urmare a strămutării ei din regiunile submontane ale Carpaților. Prin secolele VI-VIII pe aceste pământuri s-au strămutat slavii. Dacii liberi intră în contact cu slavii și, ca urmare a acestei simbioze, către secolele IX-X s-ar fi constituit o comunitate etnică nouă – volohii (echivalentul slav al substantivului românesc *valah*). Volohii ar fi, după Mohov, cei mai apropiați strămoși ai moldovenilor. Așadar, nu de la Râm, ci de la volohi ne tragem!

Și când te gândești că un savant de talie europeană cum e Dimitrie Cantemir, care, pe lângă toate, a mai fost și domn al Moldovei istorice, ne considera români, urmași ai romanilor, denumirea de valahi fiind o poreclă pe care ne-o dăduseră popoarele barbare! „... chiar dacă acest neam a fost împărțit în trei ținuturi de căpetenie, totuși toți se cheamă cu același nume de români, disprețuind, adică, și dând de o parte numele de valahi, care le-a fost dat de către popoarele barbare. Căci românii care trăiesc și astăzi în Transilvania, deasupra fluviului Olt, în ținutul numit Maramureș, nu-și dau numele de valahi, ci de români... Cei din Valahia (pe care grecii din vremuri apropiate îi numesc ungrovlahi, iar noi, moldovenii, îi numim munteni, căci au luat în stăpânire mai multe locuri muntoase) își dau și ei numele de români, iar țării lor de Țara Românească, adică în latinește: Terra Romana. Noi, moldovenii, la fel, ne spunem români, iar limbii noastre nu dacică, nici moldovenească... ci românească...”⁵⁰.

După plămuirea diabolică a etnogenezei moldovenilor, fabricarea națiunii burgheze moldovenești (nu într-un stat național, ci într-o gubernie țaristă oprimată, fără limbă literară și fără dreptul de a o folosi în administrație, școală, biserică etc., fără conștiință națională, în condițiile unei rusificări galopante etc.) și a națiunii socialiste moldovenești (fără scriitori de valoare clasicilor, care ar fi creat o limbă literară, fără o limbă maternă exemplară, fără posibilitatea de a-și valorifica moștenirea culturală și literară, fără conștiință națională etc.) au fost realizate printr-un gest de iluzionist, tot așa cum s-a procedat la fabricarea altor națiuni și limbi sovietice: națiunea carelă și limba carelo-fină, nu finlandeză; națiunea și limba tadjică, și nu iraniană modernă etc. Prin urmare, limba „moldovenească” – limbă est-romanică mai de răsărit decât româna (V. Stati) – a fost creată din falsuri (dezvoltarea în condiții istorice, geografice și politice noi, influențe și împrumuturi masive din limbile rusă și ucraineană etc.).

În aceste circumstanțe dezastruoase și deplorabile, savanților onești nu le rămânea decât să tindă a salva, în condițiile terorii fizice și psihice în care activau, flacăra plâpândă a elementului național, fie el numit și moldovenesc!

5.4. Vorbind despre falsificatorii istoriei noastre și despre plămuitorii limbii și poporului moldovenesc, nu putem trece cu vederea ca să nu amintim „călăuza”

noastră ideologică și metodologică – partidul comunist și instituțiile din subordinea sa (organele sovietice și cele de partid). În conjunctură politică internă și externă a „dezghețului” hrușciovist, CC al PC din RSS Moldovenească a convocat în luna septembrie 1959 o plenară, la care a fost examinată situația politică din RSSM și combătute dur unele „tendențe naționaliste” ale intelectualității basarabene, care încet, dar sigur, își revenea din anchiloza conștiinței naționale care a fost substituită prin conștiința proletară internaționalistă sovietică. Plenara din septembrie 1959 a țintuit la stâlpul infamiei o serie de personalități marcante ale renașterii naționale și culturale din Basarabia, lovind cu cruzime în scriitorii Vasile Coroban, George Meniuc, Nicolae Romanenco, Petru Cărare etc. Tot acum, au fost readuse în atenția publicului vechile dogme proletkultiste despre limbă, literatură, identitate și cultură, parțial lustruite, multiplicat în presă, strecurate în manualele școlare și difuzate și propagate de la catedre și la întrunirile publice. În pofida acestor decizii abuzive și coercitive, literatul moscovit Iurie Kojevnikov cerea să se adopte o atitudine prudentă față de clasicii literaturii naționale, iar Andrei Lupan protesta împotriva practicilor de mutilare a limbii, în timp ce istoricul literar Ion Vasilenko pleda deschis pentru revenirea la alfabetul latin, ca veșmânt firesc al limbii române dintre Prut și Nistru. În cadrul ședințelor plenarei din 1959, au fost condamnate dur manifestările de naționalism din cadrul Universității, unde un „mic grup de studenți, inclusiv în rândurile unor absolvenți ai Universității: Andronachi, Bătrânu, Badiu, Ababii, Tecuci și alții”, intoxicați „de literatură română burgheză, pe care i-a pus-o la dispoziție nu altul decât același Coroban din fondurile pentru uz intern ale filialei Academiei, a recurs la declarații cu caracter naționalist” și „afișa în căminul studentesc foi volante scrise de mână, făcea pe caiete note cu următorul conținut: «Trăiască România în hotarele ei de altădată, jos ocupații!», «Jos cu alfabetul rus, trăiască al nostru, cel latin!», «Trăiască națiunea noastră, domnilor!», iar la o adunare a studenților Andronachi a declarat că «problema Basarabiei nici până în prezent nu a fost rezolvată»²⁵¹.

Primul secretar al CC al PCM, I. I. Bodiul, a pus punctul pe *i* în această polemică, când în iulie 1963 a reafirmat cursul „just” al plenarei a IX-a de partid, din 1959, și a condamnat sever devierile „naționaliste” ale unora ca Ion Druță, Aureliu Busuioc, Mihai Cimpoi, Gheorghe Malarciuc, Ion Vasilenko (cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei), care au pledat deschis pentru revenirea la alfabetul latin. Oficialitățile au pus în aplicare un program de ofensivă asupra intelectualității, în special asupra oamenilor de creație. În primul rând, manualele românești au fost sechestrate și date la topit. În al doilea rând, a fost inițiată o furibundă campanie propagandistică antiromânească, secundată de publicarea unor ediții, scrise la comandă, îndreptate împotriva a tot ce e național și tirajate în sute de mii de exemplare. S-a redus în mod considerabil volumul de publicații românești, iar în al treilea rând a fost schițat un „program științific” de argumentare a existenței limbii și poporului „moldovenesc”, program care va fi realizat în lucrările semnate de N. Mohov, A. Lazarev etc.

Și învățământul mediu a fost grav afectat de factorul ideologico-politic, acest lucru realizându-se prin comasarea școlilor naționale cu cele ruse, astfel încât acestea

deveneau mixte, ruso-moldovenești și, în consecință, se transformau în instrumente de deznaționalizare a noilor generații. O situație similară se atesta și în instituțiile preșcolare, grădinițele naționale fiind practic desființate, în special, în centrele urbane.

În fine, și-a intensificat activitatea principalul organ represiv al partidului – comitetul securității de stat – ochiul și urechea de veghe a partidului, care avea agenți sub acoperire în toate instituțiile de stat, sociale și economice.

5.5. Dacă în perioada sovietică promovarea ideii moldovenismului era parțial justificată pentru conservarea identității, deși mulți intelectuali care promovau această doctrină erau învinuiți de naționalism local sau românesc camuflat (evident, cu excepția ideologilor oficiali ca A. Lazarev, N. Mohov etc.), în prezent, a promova moldovenismul înseamnă a adera la o doctrină istorică depășită, la o ideologie de stat perimată și a dispune de o viziune patologică asupra lumii.

În linii mari, am putea conchide că în procesul de falsificare a istoriei românilor din Basarabia și din Transnistria istoricii sovietici au apelat la doctrina moldovenismului care include câteva elemente: 1) negarea originii comune a românilor din perioada medievală, deși primele izvoare scrise care se referă la populația de la est de munții Carpați o numește „valahi/volohi”, denumire folosită și pentru locuitorii din interiorul arcului carpatic și de la sud de Carpați; 2) negarea unirii principatelor Valahia și Moldova din 1859 și apariția României; 3) respingerea validității unirii Basarabiei cu România în anul 1918, considerându-se că Basarabia – deși această provincie își pierduse orice formă de autonomie încă din 1828 – a rămas continuatoarea statului medieval Moldova⁵².

După declararea Independenței, nostalgicii, forțele ostile independenței și ignoranții au continuat să mizeze pe ideea existenței unei „limbi moldovenești” și a unui „popor moldovenesc”. Și au procedat în acest fel din cauză că erau fie îndoctrinați de ideologia sovietică, fie în serviciul serviciilor secrete rusești, fie ignoranți (dar mai puțin probabil).

Dacă până adineaori adepții moldovenismului erau, de cele mai multe ori, străinii, nostalgicii și agenții regimului sovietic, în prezent aceștia sunt oameni politici, mulți dintre care la declararea Independenței nu aveau decât 20-30 de ani, și nu ne rămâne decât să-i suspectăm de colaboraționism cu forțele străine, ostile independenței Republicii Moldova, forțe care, fiind conștiente de ireversibilitatea revenirii la URSS, fac tot posibilul pentru a ține Republica Moldova în zona de influență politică și economică a Rusiei, chiar dacă aceasta se declară susținătoare ardentă a principiilor democratice, rămânând în realitate tot atât de avidă de teritorii străine ca și predecesoarea sa, URSS (a se vedea în această ordine de idei agresiunea Rusiei asupra Republicii Moldova, a Georgiei și asupra Ucrainei).

6.0. De altfel, toate invențiile pretins teoretice în probleme de limbă, de etnogeneză și de istorie a românilor moldoveni au fost elaborate în conformitate cu prescripțiile teoretice ale lui V. Lenin. Astfel, marele terorist din secolul al XX-lea, ideologul bolșevic și adeptul revoluției mondiale, V. I. Lenin, declara undeva, inspirându-se din literatura filosofică a vremii, că în situația în care teoremele matematice ar contraveni intereselor de partid, acestea ar fi declarate ca fiind false, contrafăcute, eronate. De regulă, teoriile, care în mod sistematic nu admit nicio contradicție și nu sunt confirmate prin probe

evidente constatate empiric, sunt declarate pseudoștiințifice și capătă, consideră Karl Popper, datorită unor interese de grup, fanatismului sau nepăsării – un caracter ideologic⁵³, așa cum a procedat V. I. Lenin. Fideli ai părintelui lor ideologic, tocmai în acest mod au procedat falsificatorii istoriei noastre naționale și plâsmuitorii limbii moldovenești și ai poporului moldovenesc, acordând unor teorii false statutul de adevăr științific, comițând o fraudă de drept comun, numită în popor minciună. Adevărul despre istoria, limba și identitatea poporului nostru se bazează pe știința istorică, lingvistică și etnologie, ei, în schimb, au pus la baza pseudoteoriei lor interesele imperiale ale Rusiei Sovietice, preocupările de partid și intențiile geopolitice, strategice, ideologice și militare, chiar dacă știința ca *unealtă utilă*, reprezentând ansamblul de cunoștințe în continuă acumulare care ne permit să folosim mai eficient mediul înconjurător și să evoluăm, să ne adaptăm mai bine ca întreg social dar și independent, poate fi folosită atât în scopuri pozitive, cât și negative.

6.1. În prezent, ideea despre existența limbii moldovenești și a poporului moldovean o promovează partidul comunistilor, socialiștilor și al democraților. Fără a aduce probe științifice și chiar făcând abstracție de existența lor, ei continuă să promoveze poziția țaristă și sovietică despre o „limbă moldovenească” și un „popor moldovenesc” în scopul înstrăinării românilor basarabeni de adevăratele lor origini și procedează astfel în numele unui stat imaginar și independent în raport cu România, dar închinat Moscovei. Mai sunt state în lume care reprezintă aceeași națiune și vorbesc aceeași limbă, fără a nega acest lucru și fără a se teme că vor fi asimilați unul de altul prin unirea celor două state.

Pe lângă ignorarea cercetărilor lingvistice care au stabilit inexistența unei limbi moldovenești, ideologii actuali ai moldovenismului practică și o falsificare brutală a istoriei. Elementele centrale ale acestei falsificări se bazează pe omisiunea faptelor și documentelor, pe interpretări eronate ale evenimentelor sau afirmații inventate, imaginare. Vasta bibliografie care contrazice tezele moldovenismului face inutilă o contrademonstrație, de aceea ne-am rezumat la prezentarea punctelor-cheie din istoriografia moldovenistă.

Totodată, reamintim că în Constituția Republicii Moldova, în calitate de denumire a limbii naționale, figurează sintagma „limbă moldovenească”. Cu toate acestea este necesar să avem în vedere că adoptarea Constituției a fost efectuată într-o anumită conjunctură politică, despre care acum nu e momentul să discutăm. Iar noi am rămas captivi ai unei decizii de conjunctură, care pare a fi insolubilă nici până în ziua de azi. Prin hotărârea Academiei de Științe a Moldovei, savanții noștri au demonstrat că denumirea corectă a limbii este „Limba română”. Pretutindeni: în presă, în școală, la instituțiile de învățământ superior, la cursurile de studiere a limbilor, inclusiv unde predarea se efectuează în limba rusă, persoanele studiază limba română, și nu limba moldovenească. În fine, se pare că problema a fost soluționată definitiv de decizia Curții Constituționale din 5 decembrie 2013, despre care am vorbit anterior. Această decizie juridică se întemeiază pe prezența sintagmei *limbă română* în textul Declarației de Independență, declarația având prioritate juridică în raport cu Constituția.

6.2. Mai mult, nici intelectualii basarabeni (inclusiv unii transnistreni) din trecut, din perioada postbelică și din prezent, cu cele mai diferite niveluri de instrucție,

nu introduc fenomene dialectale în scrisul sau în vorbirea lor; și aceasta numai pentru că ei se exprimă în limba română literară, ceea ce este mai mult decât firesc: procesul este istoric, iar istoria nu poate fi ignorată, fie și de ultimul vorbitor al limbii române, pentru că fiecare are conștiința clară a *unității* limbii pe care o vorbește.

Opinia reprezentanților curentului autohton din RASSM, din Transnistria de azi, a unor prețiși lingviști din Republica Moldova și a unor lideri politici de la Chișinău nu are nicio legătură nici cu realitatea lingvistică, nici cu istoria limbii române literare: nu există „nuanțe” specific basarabene care să permită să se vorbească de o „limbă” basarabeană, diferită de limba română, cu atât mai mult nu există o „limbă moldovenească”; promovând ideea limbii și poporului moldovenesc, ei nu urmăresc alt scop decât separarea românilor basarabeni de cei din România din punct de vedere lingvistic, inclusiv identitar, pentru a-i menține în țarul fericirii rusești. De altfel, tradiția scrisului românesc a consfințit (într-un corpus solid de monumente literare care a servit cultura comună a tuturor românilor, inclusiv a moldovenilor, care nu au „și nici n-au avut vreodată o altă formă de manifestare literară, bazată în exclusivitate pe graiul moldovenesc”⁵⁴) normele codificate, standardizate ale unei singure limbi literare – limba română.

Tot în acest context, aș dori să readuc în discuție personalitatea lui I. D. Ceban, promotor înfocat al moldovenismului primitiv și adept convins al existenței limbii moldovenești și al poporului moldovenesc, care, în cererea de concediere din 1 mai 1989 (scrisă de altfel în limba rusă), își exune crezul său asupra „limbii și poporului moldovenesc”, insatisfacția față de revenirea la grafia latină și românofobia sa genetică, demonstrându-și astfel fidelitatea în raport cu aberațiile enunțate în trecut (a se consulta dosarul lui I.D. Ceban din arhiva Institutului de Filologie).

6.3. În fine, trezește nedumerire de ce această problemă, demult discutată și concretizată, a ajuns în vizorul discuțiilor inutile în anumite cercuri, mai ales politice. Considerăm că problema științifică este suficient de bine clarificată și nu este nici cazul, nici momentul a antrena societatea științifică și cea civilă în discuții privind denumirea corectă a limbii naționale din Republica Moldova. Sunt alte probleme de importanță stringentă care își așteaptă soluționarea.

Tot în acest context, aș mai avea o doleanță. Mi-aș dori să ajungem la vremea când toate drepturile asupra problemelor referitoare la știință în general și la lingvistică, literatură, istorie, cultură, etnologie și spiritualitate în special să fie declarate ca fiind de competența Academiei, adică pentru a exclude orice imixtiune a politicului în aceste probleme, aceste drepturi urmează să fie transmise Academiei, printr-o decizie specială a Parlamentului, iar dispozițiile acesteia asupra problemelor respective să aibă statut de lege.

6.4. Așadar, în urma unor dezbateri interminabile, soldate inițial cu procese judiciare, condamnări și chiar executări, în care s-au consumat tone de cerneală, mii de pixuri și sute de tone de hârtie, adevărul științific a învins grație perseverenței scriitorilor, oamenilor noștri de știință și de cultură, întregii noastre intelectualități din toate școlile și din toate domeniile, un rol special revenindu-i în acest proces Academiei de Științe și în special lingviștilor și literaților de la Institutul de Filologie.

7. În ceea ce privește aniversarea a LXX-a Academiei de Științe, perseverăm în ideea că, deși Institutul de Filologie, împreună cu cel de Istorie, au constituit funda-

mentul inițial al Academiei de Științe, nu suntem în drept să celebrăm acest eveniment, pe motivul că întemeierea Academiei urmărea obiective ideologice și politice – înstrăinarea românilor basarabeni de frații lor din România prin inventarea unei noi limbi și a unui nou popor, pentru a justifica ocuparea Basarabiei în 1812 și 1940. Și dacă constatăm existența unei opoziții față de poziția oficială a partidului comunist din perioada sovietică, opoziție grație căreia am menținut valorile noastre naționale – limba, conștiința, identitatea etc., am făcut-o în pofida ideologiei internaționaliste și politicii fariseice sovietice, merit care nu aparține nici Institutului de Filologie și nici celor LXX de ani de la fondarea Academiei, ci numai unor persoane concrete (Petre Ștefănuță, Nicolai Costenco, Andrei Lupan, Ion Vasilenko, Vasile Coroban, Nicolae Corlăteanu, Gheorghe Bogaci, Andrei Lupan, Silviu Berejan etc.).

În prezent putem declara cu demnitate că Institutul de Filologie nu este în serviciul niciunui partid, niciunei ideologii sau politici de partid, unicul nostru deziderat este a fi în serviciul națiunii române din Republica Moldova. Probă concludentă supremă a acestui obiectiv servește tema direcției noastre științifice principale: Valorificarea și promovarea patrimoniului lingvistic și literar-folcloric al Republicii Moldova în noul context european, temă care prevede investigarea concepțiilor teoretice și metodelor contemporane de cercetare literară; a literaturii și culturii basarabene din secolele XVII-XXI în context european; a tezaurului folcloric al românilor (din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și din Regiunea transcarpatică); a sintaxei discursiv-pragmatică; a sistemului lexical al limbii (analiză și descriere semantică și lexicografică); a originii și tipologiei lexicale a onomasticii naționale; a varietăților dialectale din perspectiva informatizării atlaselor lingvistice și a textelor dialectale; a criteriilor de periodizare a limbii; a standardizării și unificării terminologiilor tehnico-științifice sectoriale.

Bibliografie

¹ În această ordine de idei este concludentă organizarea Conferinței Științifice Internaționale „Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale”, 14-16 mai 2012, Chișinău – Iași de către Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept; Academia Română, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”; Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău. A se vedea materialele conferinței: *Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale*, 14-16 mai 2012, Chișinău – Iași. București: Editura Academiei Române, 2014.

² A se vedea în această privință: Bahnaru, Vasile, *Meandrele culturii românești din Basarabia de sub ocupație țaristă. // Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale*, 14-16 mai 2012, Chișinău – Iași. București: Editura Academiei Române, 2014, p. 631-653.

³ Bulgăr, Gheorghe, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1966, p. 81-185; Gheție, Ion, *Baza dialectală a limbii române*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 377-622; Gheție, Ion, *Istoria limbii române literare*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1978, p.188-217; Ivănescu, George, *Istoria limbii române literare*. Iași: Editura Junimea, 1980; Ivănescu, George, *Studii de istoria limbii române literare*. Iași: Editura Junimea, 1989; Macrea, Dumitru, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*. București:

Editura științifică și enciclopedică, 1978, p. 123-444; Mihăescu, Nicolae, *Dinamica limbii române*. București: Editura Albatros, 1976; Rosetti, Alexandru, *Istoria limbii române*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1978 etc.

⁴ A se vedea: Margela, Ștefan, *Российско-румынская грамматика. Gramatica Rusească și Rumânească*, (St. Petersburg, 1827); Ghinculov, Iacob, *Начертание правил валахо-молдавской грамматики* (St. Petersburg, 1840); Doncev, Ioan, *Cursulu primitiv de limbă rumână compus pentru sholele elementare și IV classe gimnasiale* (Chișinău în 1865).

⁵ Arhiva Centrală Istorică de Stat a URSS din St. Petersburg, fond. 733, reg. 78, d. 1043; apud: Iova, Ion, *I. Doncev și istoria apariției manualelor lui*. // Revistă de lingvistică și știință literară. Chișinău, 1993, nr. 1.

⁶ A se consulta în această ordine de idei: Berejan, Silviu, *Graiul din Republica Moldova și limba literară comună*. // Dacoromania, serie nouă, III-IV, 1998-1999. Cluj-Napoca, p. 102.

⁷ Citat după: Varta, Ion, Dragnev, Demir, *Istoria Românilor. Epoca modernă*. Chișinău: Editura Civitas, 2005, p. 117.

⁸ Arhiva Centrală Istorică de Stat a URSS din St. Petersburg, fond. 733, reg. 78, d. 1043; apud: Iova, Ion, *I. Doncev și istoria apariției manualelor lui*. // Revistă de lingvistică și știință literară. Chișinău, 1993, nr. 1.

⁹ Petrencu, Anatol, *Politica de deznaționalizare a românilor promovată de țarism și bolșevism. Asemănări și deosebiri*. // Petrencu, Anatol, *Istoria contemporană: studii, materiale, atitudini*. Chișinău: Cartdidact, 2011, p. 234; Moraru, Anton, *Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*. Chișinău, 1995, p. 15; Țurcanu, Ion, *Istoria românilor. Cu o privire mai largă asupra culturii române*. Brăila: Editura Istoros, 2007.

¹⁰ Corbu, Haralambie, *Permanența moștenirii literare*. // Filologia sovietică moldovenească. Chișinău: Știința, 1974, p. 134.

¹¹ Calvarul înființării AȘM, a se vedea: Pasat, Valeriu, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953). Cadrele pedagogice și științifice în RSS Moldovenească în anii 1940-1953*. // Săptămâna, 11 mai 2012.

¹² Ețcu, Ion, Cotelnic, Teodor, *Slujitor fidel al verbului matern*. // Limba română, nr. 4, 2005, p. 35- 38.

¹³ Arhiva regională din Odessa, f. nr. 150, op. 1, unitatea de păstrare 811.

¹⁴ Bahnaru, Vasile, *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice (studiu și documente de arhivă)*. Chișinău: Elan Poligraf, 2015, p. 5-74; Negru, Elena, *Politica etnoculturală în RASS Moldovenească*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2003, p. 31; Petrencu, Anatol, *Op. cit.*, p. 234.

¹⁵ Citat după: Negru, Elena, *Op. cit.*, p. 32.

¹⁶ Державин, Константин Николаевич, *Литературное строительство в социалистической Молдавии*. // Труды Института славяноведения Академии Наук СССР. 1932, nr. 1, p. 239.

¹⁷ În acest context este necesar să menționăm că scriitorii din această perioadă practicau o limbă română literară, cu nimic inferioară românei din Regatul Român, chiar dacă mai făceau uz de unele elemente regionale (caracteristică specifică, de altfel, tuturor literaturilor lumii) și de unele rusisme. În această ordine de idei sunt concludente scrierile semnate de Mihail Andriescu (1898-1934), Mihail Baluh (1894-1943), Iacob Doibani (1913-1968), Nistor Cabac (1913-1941), Alexandru Caftanachi (1910-1943), Pavel Corneliu

(1883-1943), Ion Corcinschi (1915-1943), Constantin Coșarău (1862-1934), Samuil Lehtser (1901-1943), Toader Mălai (1890-1942) etc. A se vedea în această privință: *Cântărești ai primelor cincinale*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1974.

¹⁸ Informația despre represiunile din RASSM, după interzicerea alfabetului latin, este împrumutată din: Negru, Gheorghe, Tașcă, Mihai, *Represiunile politice din RASSM în anii 1937-1938 („Operațiunea culăcească” și „operațiunea română”)*. // Destin românesc. Revistă de istorie și cultură. Serie nouă, 2010, nr. 1 (65); Popa, Ioan, *Odiseea limbii române dincolo de Prut*. // <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/odiseea-limbii-romane-dincolo-de-prut-111862.html>.

¹⁹ Репида, Афанасий, *Образование Молдавской А.С.С.Р.* Chisinau: Editura Știința, 1974, p. 112.

²⁰ A se vedea: Pasat, Valeriu, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953). Cadrele pedagogice și științifice în RSS Moldovenească în anii 1940-1953*. // Săptămâna, 11 mai 2012.

²¹ Botezatu, Grigore, *Stenograma Consfăturii convocate de Comisariatul Învățământului din R.S.S. Moldovenească pe data de 10 martie 1941*. // Destin românesc. Revistă de istorie și cultură. 2006. Nr. 1(45), p. 134-176.

²² Галущенко О. *Борьба между румынизаторами и самобытниками в Молдавской АССР (20-е годы)* // Ежегодный исторический альманах Приднестровья. 2002, nr. 6.

²³ Tagliavini, Carlo, *Originile limbilor neolatine*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 286-289.

²⁴ Bahnaru, Vasile, *Op. cit.*, p. 5-74.

²⁵ Chior, Pavel, *Dispri ortografia linghii moldovinești*. Târg. Bârză, 1929, p. 3.

²⁶ Madan, Leonid, *Gramatica moldovinească. I: Fonetica și morfologia*. Tiraspol, 1930, p. 5.

²⁷ Popa, Ioan, *Dramele Basarabiei: Limba moldovenească promovată cu de-a sila*. // www.jurnalul.ro

²⁸ Burlaca, Ludmila, *Identități colective în România și în Republica Moldova în perioada comunistă și postcomunistă*. // <http://istoriaintimp.blogspot.com/2015/01/identitati-colective-in-romania-si-in.html>

²⁹ Чебан, Иван, *Очищать молдавский язык от чужих влияний*. // Советская Молдавия, 1945, 9 сентября.

³⁰ Ibidem.

³¹ Corlăteanu, Nicolae, *Normele literare și chestiunile de cultivare a limbii*. // Cultivarea limbii, II, 1962, p. 31.

³² Cojocaru, Gheorghe, „Dezghetul” lui N. Hrușciiov și problema Basarabiei. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 6-52.

³³ Berejan, Silviu, *Graiul din Republica Moldova și limba literară comună*. // Dacoromania, serie nouă, III-IV, 1998-1999, Cluj-Napoca, p. 100.

³⁴ Moraru, Anton, *Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*. Chișinău, 1995, p. 15.

³⁵ Берг, Лев Семенович, *Население Бессарабии: этнографический состав и численность*. Петроград: Российская Академия Наук, 1923, p. 29.

³⁶ Берг, Лев Семенович, *Бессарабия: страна, люди, хозяйство*. Петроград: Огни, 1918; Берг, Лев Семенович, *Население Бессарабии: этнографический состав и численность*. Петроград: Российская Академия Наук, 1923, p. 29.

³⁷ Дембо, Владимир, *Никогда не забыть! Крoвая летопись Бессарабии*. Москва: Красная Новь, 1924; Державин, Константин Николаевич, *Литературное строительство в социалистической Молдавии*. // *Труды Института славяноведения Академии Наук СССР* 1932, nr. 1, p. 239-296.

³⁸ Дембо, Владимир, *Советская Молдавия и Бессарабский вопрос*. Москва: Издательство отдела Общества бессарабцев, 1925.

³⁹ Ibidem, p. 15; Державин, Николай С. *Происхождение молдавского народа*. // *Советская наука*, № 12, 1940, p. 7. Citat după: Ciobanu, Ion, *Despre unele probleme ale dizvoltării limbii moldovenești*. // *Moldova socialistă din 22 martie 1950*.

⁴⁰ Державин, Константин Николаевич, *Литературное строительство в социалистической Молдавии*. // *Труды Института славяноведения Академии Наук СССР*, 1932, nr. 1, p. 239.

⁴¹ Удадьцов, Александр Д, *Теоретические основы этногенетических исследований*. // *Ученые записки Института истории, языка и литературы*. Т. 1, Chişinău, 1948, p. 12. Citat după: Ciobanu, Ion, *Despre unele probleme ale dizvoltării limbii moldovenești*. // *Moldova socialistă din 22 martie 1950*.

⁴² Толстов, Сергей Павлович, „Нарцы” и „волохи” на Дунае. // *Советская этнография*, t. 2, Moscova, 1948, p. 35-37. Citat după: Ciobanu, Ion, *Despre unele probleme ale dizvoltării limbii moldovenești*. // *Moldova socialistă din 22 martie 1950*.

⁴³ Informația despre acești „savanți” și „teoriile” lor a se vedea în: Negru, Gheorghe, *Politica etnolingvistică în R. S. S. Moldovenească*. Chişinău: Prut Internațional, 2000, p. 85.

⁴⁴ Лазарев, Артем, *Формирование молдавской буржуазной нации*. Кишинев: Штиинца, 1978, 220 p.; Мохов, Н. А. *Молдавия эпохи феодализма*. (От древнейших времен до начала XIX века). Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1964, 440 p.; Mohov, N. A. *Studii de istorie asupra formării poporului moldovenesc*. Chişinău: Cartea Moldovenească, 1983, 136 p.; Царанов, В. И. (ред.) *История Молдавской ССР с древнейших времен до наших дней*. Кишинев: Штиинца, 1984, 551 p. etc.

⁴⁵ Anton, Mioara, Chiper, Ioan, *Instaurarea regimului Ceauşescu. Continuitate și ruptură în relațiile româno-sovietice*. Bucureşti: INST – I.R.S.I., 2003; Betea, Lavinia, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*. Cluj Napoca: Editura Dacia, 2001; Watts, Larry L., *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*. Bucureşti: Editura Rao, 2011, p. 194.

⁴⁶ Кушко, А., Таки, В., «Кто мы?» *Историографический выбор: румынская нация или молдавская государственность?* // *Ab Imperio*. 2003, nr. 1, p. 485-495. A se vedea și: Cojocar, Gheorghe E., „Dezghetu” lui N. Hruşciov și problema Basarabiei. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 6.

⁴⁷ A se vedea: Лазарев, Артем, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*. Кишинев, 1974.

⁴⁸ Лазарев, Артем, *Формирование молдавской буржуазной нации*. Кишинев: Штиинца, 1978, p. 205.

⁴⁹ Мохов, Н. А. *Молдаване*. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1977.

⁵⁰ Cantemir, Dimitrie, *Opere complete*, IX, t. 1. Bucureşti, 1983, p. 63-65.

⁵¹ Beşleagă, Vladimir, *Rezistența prin cultură*. // *Limba Română*. Nr 7-8. Anul XX. 2010, p. 36-38.

⁵² Ibidem, p. 35.

⁵³ Popper, Karl Raimund, *Logica cercetării*, trad. rom. M. Flonta, Al. Surdu, E. Tivig. Bucureşti: Editura Ştiinţifică și Enciclopedică, 1981, p. 50.

⁵⁴ Berejan, Silviu, *Graiul din Republica Moldova...*, p. 101-110.